

19980

G. Ü. SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇENİN EĞİTİMİ ve ÖĞRETİMİ ANA BİLİM DALI

Tez Konusu: YABANCILARA TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE

BİR METOD DENEMESİ

(Master Tezi)

Tez Danışmanı: Prof. Dr. ABDURRAHMAN GÜZEL

Tezi Hazırlayan: Erol BARIN

ANKARA 1992

İÇİNDEKİLER

Sayfa NO

SÖZBAŞI

GİRİŞ (Dil Nedir, Dilin İnsan Hayatındaki Yeri, Dilin Kültür Taşıyıcılığı Görevi, İnsanlar Yabancı Dili Niçin Öğrenirler)	1-10
---	------

I. BÖLÜM

Dil Öğretim Metodları Üzerine Bir Deneme	10-37
--	-------

A. Genel Olarak Yabancı Dil Öğretim Metodları

- a) Dil öğretiminde Tâkip Edilen Metodoloji
- b) Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılan Teknik Unsurlar
- c) Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılan Araçlar
- ç) Türkiye'de Yabancı Dil Öğretiminde Tâkip Edilen Metodoloji

B. Ana Dili Öğretimi

37-47

- a) Ana Dili Türkçe Olanlara Türkçenin Öğretimi
- b) Ana Dili Türkçe Olmayanlara Türkçenin Öğretimi
- c) İki Dillilere Türkçenin Öğretimi

II. BÖLÜM

47-72

YABANCILARA Türkçenin Öğretimi

- a) Türkçenin Yabancılara Öğretiminin Tarihi Gelişmesi
- b) Türkçenin Öğretiminde Karşılaşılan Temel Unsurlar
- c) Türkçenin Öğretiminde Dikkat Edilecek Temel Unsurlar

1. Öğrenme Yolları

2. Yabancılar Türkçenin Öğretiminde Temel İlkeler

Ç) Yabancılar Türkçenin Öğretiminde Tâkip Edilecek Temel Unsurlar

72-103

1. Kitap ve Konuların Seçimi

2. Dil Kültür İlişkisi

3. Dersin İşlenişi

4. Yabancılar Türkçenin Öğretiminde Örnek Bir Ders

NETİCE

103-109

a) Aktif Metod

b) Teklifler

c) Netice

SÖZBAŞI

Yabancılar Türkçenin öğretilmesi konusundaki çalışmalar, Kaşgarlı Mahmud'un Araplara Türkçe öğretmek için yazdığı "Divan-ü Lügat-it Türk"(1072-74) adlı eserle başlar. Daha sonra Ali Şir Nevai "(15 yy)nin yazmış olduğu "Muhâkemetül" Lügateyn" adlı eser de, bu konuda çok önemli bir yer tutar.

Yabancılar Türkçenin öğretildiği bir merkezde (TÖMER) çalıştığım için yabancı dil öğretim metodları ve uygulamalarla içiçeyim. Bu teze öncelikle metodları tetkik ederek başladım. Türkçenin yabancılar öğretilmesi de, bir yabancı dil öğretim metoduyla mümkün olacağı için öncelikle Türkiye'deki yabancı dil öğretilmesini ve buradaki yanlışlık ve eksiklikleri de görmeye çalıştım. Yabancı dil öğretilmesiyle yabancı dille öğretilimin karıştırıldığı da herkes tarafından bilinmektedir.

Yabancılar Türkçenin öğretilmesi konusunda son yıllarda bazı kitaplar yazılmışsa da bunların büyük bölümü çağdaş öğretim tekniklerine uyulmadan yazılmıştır. Metodlara uygunlukları açısından bu kitaplardan elime geçenleri inceledim. Bu konuda çeşitli kitaplar yazılmasına ve çeşitli kurslar düzenlenmesine rağmen metodlar üzerinde pek durulmadığını ve tartışılmadığını gördüm.

Gerek yabancılar Türkçemizi iyi öğretebilmek gerekse yurtdışında yaşayan veya yurda dönen Türk işçi çocuklarının dil problemlerini halledebilmek için metod konusunun halledilecek amaca uygun çalışmalara hız verilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu tezde, genel olarak yabancı dil öğretim metodları tanıtılarak Türkiye'de bu konuda tâkip edilen metodoloji hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca, ana dili öğretimi de çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Buradan da Yabancılarla Türkçenin öğretiminin tarihi gelişmesine girdikten sonra, öğretimde karşılaşılan ve dikkat edilmesi gereken temel unsurlar belirtilerek kitap ve konuların seçimi, örnek bir ders ve metod ile teklifler ortaya konmuştur.

Tezimin ortaya çıkmasındaki yönlendirici ve uyarıcı destekleriyle bana her an yardımcı olan tez danışmanım ve kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL'e ve her zaman ilminden istifâde ettiğim değerli hocam Sayın Prof. Dr. Sâdık K. TURAL'a gönülden teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Erol BARIN

GİRİŞ

1. DİL NEDİR

"Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir." *

Bu tariftten de anlaşılacağı gibi, dil, insanların birbirleriyle anlaşabilmeleri için gerekli olan tek vasıtaadır. İnsan, duygu ve düşüncesini kelimelerle meydana getirip diğer insanlara aktarmaktadır. Her dilin kendine ait kanunlarının, kurallarının olması da belirli bir düzen sağlamak içindir. Her millet, çevresinde gördüğü varlıklara bir kelimeyle karşılık vermiş ve o milletin fertleri bunu kullanarak aralarında gizli bir antlaşma yapmışlardır. Böylesine canlı bir varlık olarak yaşayan dil, ait olduğu topluluğun yaşayışı, gelenekleri, hayat felsefesi inançları ve dünya görüşüne göre şekillenebilir. Milli birliği muhafaza ederek bir milleti ilelebet yaşatan en önemli unsurlardan biri de dildir. Fertleri millete, memleketine, geçmişine bağlayan dil, nesilleri birbirine kaynaştıran en güçlü kurumdur.

2. DİLİN İNSAN HAYATINDAKİ YERİ

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği zekasının ve düşünme yeteneğinin bulunmasıdır. İnsanın iç dünyası

* Prof.Dr.Muharrem ERGİN, Türk Dil Bilgisi, s.3, Bayrak Yay. İst. 1989

ile dış dünyası arasındaki bağlantıyı kuran tek vasıta da dildir. Kişinin, duygu ve düşüncelerini başkalarına aktarırken başvurduğu yol konuşmadır. Çocuklar da, duyduklarını taklit ederek kelime öğrenmeye ve çevresiyle bağlantıyı bu yolla kurmaya başlar. Öyleyse, dil ile düşünce arasında yakın bir ilişki vardır.

"Dil bir ulusun duygu ve düşünce tarzı, tarihi ve toplum hayatı ile birlikte yürüdüğünden, ulus varlığının bir damgası ve o ulusun ayrılmaz bir parçasıdır. Aynı zamanda o ulusun sosyal yapısının ve ruhunun gerçek bir aynasıdır. Kendisi de o toplumun içinde bulunduğu tarihi ve sosyal şartlar altında değişir ve gelişir. Toplumdaki her türlü değişme ve gelişmenin de aracı olduğundan, bir ulusun genel kültür seviyesi ile de yakından ilişkilidir."*

Dillerin çeşitli bölgelerde değişikliklere uğraması, içinde bulunduğu toplumun yaşama şartlarına uymasındandır. Toplumlar değişik kavimlerle kaynaştıkça ve yeni bir medeniyet dairesine girince dillerine çok sayıda yeni kelime girmesi normaldir. Önemli olan toplumun bu kelimeleri kendi dil potasında eritebilmesidir. Aksi takdirde o toplumun varlığından söz edilemez. Bu sebeple, dile büyük önem verip onu kendi kuralları içinde işleterek zenginleştirmek ve yaygınlaştırmak milli birliğe yapılan en büyük hizmettir.

3. DİLİN KÜLTÜR TAŞIYICILIĞI GÖREVİ

Dil, bir milletin ruhudur. Daha doğrusu, ruhunun dışı

* Prof.Dr.Zeynep KORKMAZ, Cumhuriyet Döneminde Türk Dili, s.9, A.Ü. Basımevi, Ank. 1974

yansımasıdır. Duygu ve düşüncelerin yazılı ve sözlü ifadesidir. Bu yüzdendir ki, bir milletin dilinin özelliklerine bakarak o milletin duygu ve düşünce hayatının özelliklerini ortaya koymak mümkündür. Örnek verecek olursak, Köktürk yazıtları bize milletimizin 8. yüzyıldaki kültürü ile alâkalı çok önemli bilgiler aktarmaktadır. O zamanki yaşayış biçimi, gelenekler, dünya görüşü ve toplum hakkında bir çok fikirler bu yazıtlardaki dil aracılığıyla bize kadar ulaşabilmiştir.

"Dil olmadan insanların birlikte yaşamaları, anlaşabilmeleri, dolayısıyla bir toplumu oluşturmaları söz konusu olmayacağından, dil bu açıdan da önemlidir; bir topluluğu topluma dönüştürür.

Bir toplumu ulus yapan bağların en güçlüsü dildir. Bireyleri ulusuna, yurduna, geçmişine sıkı sıkıya bağlar; kuşaktan kuşağa aktarılarak gelen dil, bireyi geçmişle gelecek arasındaki zincirin bir halkası durumuna getirir." *

Yukarıdaki paragraflardan da anlaşılacağı gibi dil, nesiller arası bağlantıyı sağlayan, kültürü yüzyıllar ötesine taşıyabilen, geleneklerin ve dünya görüşlerinin sonsuza kadar yaşatılmasına aracılık eden ve böylece geçmişle geleceği mukayese etmeye yardımcı olan en büyük sosyal kurumdur.

Kültürü oluşturan dildir ve dil ile kültür birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Dili üstün olmayan milletlerin kültürü de zayıf kalmaktadır. Her dilin etrafında ayrı bir kültür çevresi olduğu bilinmektedir. İnsanlar birbirlerine karşı dostluk,

* Prof.Dr.Doğan AKSAN, Her Yönüyle DİL Ana Çizgileriyle DİL-BİLİM, s.13, TDK Yay. Ank. 1979

sevgi, saygı vb. her türlü duyguyu dilleriyle anlatırlar, hissettirirler. Dolayısıyla bir kültürü yaşatırlar. Dil, bu özelliğiyle kültür taşıyıcılığı görevini üstlenmiş durumdadır.

Kendi dilleriyle antlaşma kurmayan toplulukların kültürlerinden bahsedilmez. Her dilin hâkim olduğu bölgede o dilin arkasındaki kültür hüküm sürer. Bu sebeptendir ki, İngilizce konuşulan Afrika ülkelerinde İngiliz kültürü, Fransızca konuşan Afrika ülkelerinde de Fransız kültürü yaşamaktadır. Bu ülkelerde yaşayan insanlar, konuştukları dilde düşünmekte ve hayatlarını o kültüre uydurmaya çalışmaktadırlar. Çünkü, dil ve kültür içiçedir.

Dil, her zaman kültüre öncülük görevi yapmıştır. Yayımlanan eserler ait oldukları topluluğun duyuş ve heyecanını yani kültürünü aksettirir. Bu eserler, milletin bir parçası olarak gelecek nesillere bir mirastır. Böylece dil, kültürün taşıyıcılığını yapmakta onun sürekliliğini hazırlamaktadır. Eskimo dilinin, kar çeşitlerini tanımlayan kelimeler; Arapçanın ise develerin cins ve yaşlarını tanımlayan kelimeler bakımından zengin olması bize, dilin kültür taşıyıcılığını açıkça anlatmaktadır.

Bir milletin tarihi, coğrafyası, dini değer ölçüleri, folkloru, müziği, sanatı, edebiyatı, ilmi, dünya görüşü ve millet olmayı gerçekleştiren her türlü ortak değerleri yüzyılların süzgecinden süzüle süzüle kelimelerde sembolleşerek dil hazinesine akmaktadır. Böylece dil, sosyal yapının ve kültürün aynası olmaktadır.

"Her edebi eser konu edindiği cemiyetin, bedii fikir, duygu, kabul ve davranışların dünyasını, bir nisbet dahilinde yansıtır." (1)

"Dilin milli olmasının bir başka ölçüsü, nesiller arasında bağ kurmasıdır. Dil, din, gelenekler gibi değerlerle nesilleri birbirine bağlanmayan topluluk, zamanla millet olmaktan çıkar." (2)

Bu satırlardan da açıkça anlaşılabacağı gibi dil, ait olduğu toplumun sahip olduğu bütün değerleri nesilden nesile aktarmakta ve böylece aradaki kültür bağını ortaya koymaktadır. Edebi eserler de dili canlı tutan en önemli unsurlardır. Eski nesiller meydana getirdikleri sözlü ve yazılı eserler sayesinde gelecek nesillere seslenirler. Yeni nesiller de atalarının hayat tecrübelerine bu eserler sayesinde ulaşır. Kısacası "Dil, kültürün zaman ve mekân boyutlarında aktarılmasını ve zenginleştirilmesini sağlayan temel mekanizmadır." (1)

(1) Sadık K. TURAL, Zamanın Elinden Tutmak, Ecdpad Yay, 2. baskı Ank. 1991 s/27

(2) A.Bican ERCİLAŞUN, Dilde Birlik Cönk Yay. İst. 1984 s/102,

(1) Nevin GÜNGÖR, Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri ile, 2. Fahri FINDIKOĞLU, Kültür Bk. Yay. Ank. 1991 s/214,

İNSANLAR YABANCI DİLİ NİÇİN ÖĞRENİRLER

İnsanlar, toplumlar ve milletler arasında şahsi, kurumlar arası ve devletler seviyesinde çeşitli münasebetler bulunmaktadır. Bilim, Siyaset, askerlik, eğitim, turizm, kültür, sanat, ticaret ve haberleşme alanlarındaki bu münasebetlerin sağlıklı yürütülebilmesi için ana dilden başka milletlerarası ortak olan dillerin öğrenilmesi gerekmektedir. Bir yabancı dil öğrenmek, bir insan olmaktır. İnsanların yabancı dilleri öğrenme sebeplerini şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- a) İyi bir eğitim almak,
- b) Dil politikasındaki evrensellik,
- c) Değişik kültürleri tanımak,
- ç) Göçler,
- d) Ticaret,
- e) Turizm.

a) İYİ BİR EĞİTİM ALMAK: Yüksek tahsil yapan insanlardan bir kısmı, araştırmalar yapmak ve ihtisas yaptığı konuda iyi yetişebilmek için ilgilendiği konuyla ilgili bütün yazılı eserleri incelemek zorundadır. Bu da ancak yabancı yayınları takip edebilecek seviyede en azından bir ya da iki yabancı dili bilmeyi gerektirir.

b) DİL POLİTİKASINDAKİ EVRENSELLİK: * "İnsan hangi dili

* Naki GÜLAY, "Yabancılarla Türkçe Öğretiminin Politik Önemi", Dünyada Türkçe Öğretimi der. s/1 A.Ü. TÖMER Yay., s/34-36 Mart, 1988

biliyorsa, o yabancı dil-ki bu Türkçe de olabilir artık onun parçası ve onun değeri haline gelecektir. Dolayısıyla o dilin milletini, kültürünü sevecek ve övecektir," diyen Sayın Naki GÜLAY, çağımızda dil politikalarının ne derece önem kazandığını belirtiyor.

İnsan, yabancı bir dil öğrenirken o ülke insanlarına karşı bir yakınlık duyar. O dili konuşan insanları daha iyi tanır ve tanıtır. Bu da politik açıdan önem taşımaktadır. Ülkemizdeki İngiliz Kültür, Alman Kültür, Fransız Kültür, Amerikan Kültür, İran Kültür, Libya Kültür Merkezleri gibi kurumlar da bu gerçeği ispatlamaya yeter. Birleşmiş Milletlerde İngilizce, Fransızca, Rusça, Çince, İspanyolca, Arapça dilleri kullanılmaktadır. Ayrıca, Nato'da ve Avrupa Konseyi'nde İngilizce ve Fransızca kullanılmaktadır. Artık, Türkçe de UNESCO tarafından dünyada en çok kullanılan 5 dilden biri olarak kabul edildiğine göre Türkçe'nin öğretiminin de politik önemi artmıştır.

c) DEĞİŞİK KÜLTÜRLERİ TANIMAK: Teknolojinin ilerlemesiyle gittikçe küçülen dünyamızda insanlar değişik kültürleri tanıma ve kendi kültürüyle karşılaştırma isteği duymaktadır. Bunu gerçekleştirebilmenin ve değişik kültürlerin içine tam olarak girebilmenin tek yolu da yabancı dil öğrenmektir.

ç) GÖÇLER: Gerek ekonomik gerekse siyasi sebeplerle başka ülkelere göç etmek zorunda kalan insanlar, yerleştikleri ülkelerin dilini öğrenmek mecburiyetindedirler. Bu da yabancı bir dili iyice öğrenmek demektir. Mesela, Almanya'daki Türk

işçileri ve onların aileleri değişik bir kültürün içine girince oldukça zorlanmışlardır. Bunun da sebebi dildir. Almancayı iyi öğrenebilenler Türkçeyi de iyi biliyorlarsa kolayca her iki topluma da uyum sağlamaktadırlar. Fakat, her iki dili de tam öğrenemeyenlere "ne Türk ne de Alman" denmektedir.(Bak. A. Güzel'in makalesine)(1)

d) TİCARET: Ülkelerin dünya ekonomisine uyum sağlamaya çalıştığı, bu yüzden ihracat ve ithalatını arttırdığı bir çağda yaşayan kişiler olarak ticarete en çok geçerli olan dilleri öğrenmemiz gerekmektedir. Meselâ; son zamanlarda ülkemizde Rusça, Japonca gibi dil kurslarının düzenlenmesi hangi ülkelerle ticarete giriştiğimizi göstermektedir. Ayrıca, yabancı dilleri iyi öğrenenler o dilleri öğreterek veya tercümanlık yaparak para kazanmaktadırlar.

e) TURİZM: Turistin gezmeye gittiği ülkedeki kurallara, âdetlere aykırı davranışlarda bulunmaması, gittiği ülkenin insanıyla anlaşabilmesi için o insanların dilini bilmesi daha yararlıdır. Naki GÜLAY, bu konuda da, "Türkiye'de değişik ülkelerden gelen insanları birbirine yaklaştırmak, bütün bu insanları daha mutlu kılmak onları kültürel, dinlendirici, eğlendirici doyuma ulaştırmak için Türkçe öğretmek zorundayız."*(2) demektedir.

1) A.GÜZEL, Orta Avrupa'ya Göçen Türk İş Gücü ve Çocuklarının Eğitim Meselesi, Türkoloji Çalışmaları ve F. Almanya'daki Türk Çocuklarının Eğitim-Kültür Problemleri Sempozyumu, Hac. Üniv. Yay. Ank. 1987, s/95-105

*2) Naki GÜLAY, "Türkçe Öğretiminin Turizm Yönünden Önemi", Dünyada Türkçe Öğretimi der, s/1 A.Ü. TÖMER Yay. Mart 1988, s/69-70

Yukarıda kısaca açıklamaya çalıştığım sebeplerin dışında, yabancı biriyle evlenmek gibi, ülkenin güvenliğini sağlamaya yönelik görev yapanlar gibi bir çok kesimin daha yabancı dile ihtiyacı büyüktür. Bütün bunlar, küçülen dünyamızda insanların meraklarının daha da arttığı ve dolayısıyla yabancı dilleri öğrenme isteğinin çoğaldığını göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL ÖĞRETİM METODLARI ÜZERİNE BİR DENEME

A. GENEL OLARAK YABANCI DİL ÖĞRETİM METODLARI

Dil öğretim metodu, belirli bir yaklaşıma veya felsefeye dayanarak dil özelliklerinin belirli bir düzen içinde sunulması amacını güden ve hiç bir bölümü diğer bölümlerle çelişmeyen tasarımıdır.

Her metod, öğrencinin beklentisine, yaşına, kültürüne ve ana dili ile yabancı dil arasındaki benzerlik ve farklılıklar derecesine göre değişiklikler gösterebilir. Ders kitapları da metoda uygun yazıldığı için kitap ve alıştırmalarda metodlara göre farklılıklar mutlaka olacaktır. Uygulamalar ise, öğretim ve öğrenimin türü ve alıştırmalar ve çalışmaları destekleyen zaman, yer ve araç-gereç gibi unsurlarla ilgilenir.

Metodlar genel öğretim çizgilerini belirler. Asıl önemli olan öğretim teknikleridir. Günümüzde metod arayışlarına getirilen en iyi çözüm, önceki metodların geliştirdiği öğretim tekniklerinden iyi olanlarını amaca uygun olarak seçmektir. Bu da seçmeli (eclectic) metoddur. Buna Fransa'da Aktif Metod adı verilmiştir.

Günümüzde yabancı dil öğretimi için çeşitli metodlar vardır. Bu metodlar konusunda yaklaşımları ortaya koyan araştırmacılar ile uygulayıcılar arasında sıkı bir işbirliği olmalıdır.

a) DİL ÖĞRETİMİNDE TAKİP EDİLEN METODOLOJİ

Dil öğretiminde dört temel ilke olan dinleme; okuma, konuşma ve yazma metodların belirlenmesinde gözönüne alınmak zorundadır. Bunların yanında Ezber Taklid İşitme Görme Konuşma Yazma, Okuma Anlatma gibi unsurlara dayalı çeşitli metodlarla karşılaşmaktayız. Şu anda bir çoğu yaygın olarak kullanılan bu metodları şu başlıklar altında sınıflayabiliriz.

I Okuma Anlamaya Dayalı Metodlar:

- 1) Okuma Metodu: Okuma-Anlama ağırlıklıdır
- 2) Dilbilgisi Metodu: Kelimeler ve dilbilgisi kuralları okuma yoluyla öğretiliyor. Sözlü dil öğretimi yapılmaz. Yetersiz bir yabancı dil öğretim metodudur.
- 3) Dilbilgisi-Çeviri Metodu: Okumaya dayalıdır. Yabancı dilde okuma becerisi edinmek için o dilin dilbilgisi öğreniliyor ve sözlük yardımıyla metinler çözülüyor. Cümlelerde zorlanma mevcuttur.
- 4) Tan-Gau Metodu: Anlama anlatımdan önce gelir Öğrenciler önceleri ana dillerinden faydalanırlar. Öğretmen öğrenciler yeterli seviyeye gelene kadar onların ana dilinde cevaplar verir.
- 5) Tüm Fiziki Tepki Metodu: En önemli husus duyduğunu anlamaktır. Daha sonra konuşma tabii olarak gelişir. İnsanın ana dilini öğrenmesine benzer. Duyduğumuz cümlelere benzer cümleler geliştiririz. Başlangıçta sözlü anlatım önemlidir. Daha

sonraları okuma ve yazma geliştirilir. Konuları öğretmen belirler. Dilbilgisi tümevarım yoluyla öğretilir.

- 6) Yeni Metod: Okuduğunu anlatmaya yöneliktir. Yeterli değildir.

II. İşitme ve Konuşmaya Dayalı Metodlar:

- 1) Sauveur-Heness Metodu: Soru-cevap tekniğiyle ve konuşma ağırlıklıdır.
- 2) Tabii Metod: Konuşma dilinin öğretimi. Yazı dili önemli değildir.
- 3) Berlitz Metodu: Dilbilgisi kuralları öğretimi yoktur. Sözlü anlatıma dayanır. Normal konuşma öğretilir Öğrenci öğrendiği dille düşünmeye alıştırılır.
- 4) Sözlü Metod: Yoğun sözlü alıştırma ve anlatmaya dayanır. Ana dilden faydalanılabilir.
- 5) İşitme ve Konuşma Metodu: Dinlediğini anlama ve konuşma becerilerine öncelik tanır.
- 6) Ses Bilimi Metodu: Öğretim işitme eğitimiyle başlar sonra seslerin çıkarılması ve daha sonra da cümleler diyaloga dönüştürülür.
- 7) Ruh Bilimi Metodu: Kavram ve düşünceler arasında ilgi kurma. Önce yalnız, işitme ve konuşma önemlidir. Önce dilbilgisi önemlidir okuma daha sonradır.
- 8) Durum Metodu: Bazı durumlar belirlenip sıraya konur. Aralarında ilgi kuracak konuşma lara önem verilir. Öğretim işitme ve konuşmaya dayalı alıştırmalarla desteklenir.

9) Duruşma Metodu: Öğrenciler daha önce meydana gelen bir olaya aktif bir şekilde katılabilir. ve problemi çözmeye çalışabilir. Gruplarla ve yalnız olarak problemler çözülür.

10) Danışmanlı Dil Öğrenme Metodu: Önceleri ana dille konuşmalar serbesttir. Daha sonra yabancı dille cümleler kurulmaya başlanır, öğrenciler kendi aralarında söylemek istedikleri her şeyi konuşmaya çalışırlar. Burada öğretmen kaynak kişi durumundadır. Yapılan yanlışları öğrencinin kulağına söyleyerek ona yardımcı bulunur. Zamanla öğrencinin kendine güveni gelişir ve bu düzeltmeleri normal karşılar. Öğretim öğrencilerin seçtiği konulara dayalı olarak gelişmektedir. Anlatım biçimini danışman yönlendirir.

11) Tiyatro Metodu: İşitme ve konuşmaya önem verir. Hayattaki olaylar oyunlaştırılarak birer tiyatro hâline dönüştürülür. Bu da iyi bir diyalogun gerçekleşmesi demektir. Öğrenciler sahnededir, öğretmen ise arka plandadır. Öğrencilerin yabancı dili kendi ana dilleri gibi kullanmalarına izin verilir. Öğrenciler rolleri kendileri seçer. Bütün dünyada sevgi ve üzülmeye aynıdır. Kültürlerarası yakınlıklar öne çıkarılır.

III. İşitme ve Görmeye dayalı Metodlar:

1) Credif/ST.CLOUD veya İşitme-Görme Metodu: Bu metodla öğretim, metin-parça film ve ses bandını aynı zamanda kullanmak özel olarak eğitilmiş öğretmen tarafından sıkı denetim altında yürütülür Dil öğretimi bir kaç seviyeye ayrılmıştır. Her resim bir söze denk gelir, yani görüntü ile ses bir anlam oluşturur.

2) Tv-Video destekli öğretim metodları işitme ve görme. bilgisayar destekli öğretim de görme ağırlıklıdır.

IV. Dinleme-Konuşma-Okuma ve Yazmaya Dayalı Metodlar:

1) De Sauzé Metodu: Öğrenci ile öğretmen arasında soru-cevap türü diyaloglarla gerçek hayat tecrübelerine bağlı olarak dinleme, konuşma, okuma ve yazma temel becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Dilbilgisi tümevarım yoluyla öğretilir.

2) Seçmeci (eclectic) Metod: Karma bir metoddur. Bütün metodların iyi yanlarının alınmasıyla oluşmuştur. Fransa'da bu metoda Aktif Metod adı verilmiştir.

3) Dolaysız Metod: Ana dilden yararlanmadan, öğrenilen dil ile hayat arasında bağlantı kurarak doğrudan yapılan öğretimdir. Dört temel beceri esas alınır.

- 4) İki Dilli Metod: Dolaysız metodun bütün özellikleri vardır. Bunun yanısıra çeviri metoduyla birleştirilmiştir. Ana dil ile yabancı dil arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durulur.

V. Ezbere Dayalı Metodlar:

- 1) Jacotot Metodu: Öğrencilere her şeyi açıklamanın doğru olmadığı savunulur. Ezberlemek esastır.
- 2) Özümleme Metodu: Örnek cümleler ezberletilerek başka cümleler türettirilir.
- 3) Örgü Alıştırması: Belirli kalıpları ezberleterek dili öğretmeye dayanır.
- 4) Diziler Metodu: Oluş sırasına dizilmiş eylemler ve bunların aynı anda anlatımı üzerine kuruludur. Ezber ağırlıklıdır.
- 5) Birim Metodu: Grup çalışması esasına dayanır. Eğitim hayatın kendisidir, ilkesine bağlı bir öğretimdir. Cümleler tekrarlanarak ezberletilir. Olaylar oynatarak temsil edilir. Her birimin açık bir amacının bulunması çok önemlidir. İhtiyacı yönlendirir. Oyun türleri öğrencinin yaşına uydurulur.
- 6) Uygulama-Kuram Metodu: Örnek cümleler sürekli yinelenerek kaynak kişi ve banttan dinlenerek ezberlenir.

- 7) Esinlemeli Metod: Öğrenciler ilk olarak diyalogu ana dilde çevirisiyle birlikte takip ederler. İkincisinde, öğrenciler kollarına rahatça otururlar ve öğretmenin diyalogu okumasını dinlerler. (Ritm, ton ve vurgu önemlidir.) Üçüncü kısımda ise okumaya klasik müzik eşlik eder. Mekânın rahatlığı ve seçilen müzikler önemlidir. Bir ayda 2000 kelime öğretilir.

VI. Söz ve Yazıya Dayalı Metod:

-Çeviri Metodu: Yazılı ve sözlü çeviriler yapılarak dil öğretilir.

VII. Taklide Dayalı Metodlar:

- 1) Akılcı Metod: Taklit ağırlıklıdır. Çocuğun ana dilini öğrenişini örnek alan bir methodur. Daha çok 12 yaşının altındaki çocuklara dil öğretirken bu methodun yararlı olacağı düşünülür.

2) İnsan Bilimi Metodu (Kaynak Kişiyle Ağıştırma Metodu):

Dili bilen bir kaynak kişi eşliğinde taklid yoluyla ezbere dayalı bir methodur. Kaynak kişinin öğretmen olması şart değildir. Yanlışılar hemen düzeltilir.

VIII. Kelime Öğretimine Dayalı Metodlar:

- 1) Eşdeşler Metodu: İki dilde ortak olan kelimeleri öğretmeye dayanan method. Bu method ana

dilinin gelişimine aykırıdır. İyi bir metod değildir.

- 2) GÜDÜMLÜ DİL METODU: Kelimelerin anlamları güdümlü faaliyetler, resimler, nesneler ve görmeye dayalı araçlarla öğretiler. Sözlü ve yazılı alıştırmalardan faydalanılır.

IX. SAMUT (SESSİZ YOL) METODU: Sessiz yol metodu. Öğretimden çok öğrenime öncelik tanır. Bu metoda göre, öğrenilecek olan örnek önce bir emir cümlesiyle verilir ve bundan sonra anlaşılması ve kullanılması tamamen öğrenciye bırakılır. Öğretmen sadece gözlemci durumunda kalır ve doğruları sessizce onaylar. Çok gerekli olursa öğrencilerden biriymiş gibi derse katılır. Öğrenciler yapılanları ve söylenenleri dikkatle dinledikten sonra aralarındaki konuşmaya devam ederler. Ana dilde bir tek kelime bile söylemek yasaktır.

BELLİ BAŞLI YABANCI DİL ÖĞRETİM METODLARININ İNCELENMESİ

"1982 Ekim ayında Avrupa Konseyi ile Milli Eğitim Bakanlığının ortaklaşa düzenledikleri 'Yabancı Dil Öğretim Programları' konulu seminerde belirlenen belli başlı yöntemler sınıflaması esas alınmıştır.

* DEMİREL Özcan, YABANCI DİL ÖĞRETİMİ, 'Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri', Bölüm-III, Sayfa 29, Ankara-1987 Usem Yayınları-6

Türk ve Avrupalı uzmanlar tarafından benimsenen yöntemler:

- A. Dilbilgisi-Çeviri (Grammar-Translation Method)
- B. Düzvarım-Direct Method
- C. Kulak-Dil Alışkanlığı (Audio-Lingual Method)
- D. Bilişsel Öğrenme (Cognitive-Code Approach)
- E. İletişimci (Communicative Approach)
- F. Seçmeli (Eclectic Method)

şeklinde olmuştur."

A. DİLBİLGİSİ-ÇEVİRİ METODU: Bu metodun özelliği, öğrencilere gramer kalıplarının önceden verilmesi ve dilin kurallarını öğretme esasıdır. Bu metoda göre öğrenci kendi ana diliyle öğrenim yapacaktır. Öğrendiği dili kendi ana diline. kendi dilini öğrendiği dile çevirecektir. Bu da aynı ana dille sahip olanlara uygulanabilir. Almanların Türkçe öğrenmesi veya Türklerin Almanca öğrenmesi gibi. Gramerin öğretilmesi için ayrıntılı ve uzun açıklamalar verilir. Bana göre, bu, öğrenciyi sıkar ve öğrenemiyorum hissine kapılmasına sebep olur. Bu metodda metnin muhtevası pek önemli değildir. İçindeki cümle yapıları ve gramer kuralları önemlidir. Oysaki, yabancılara Türkçe öğretirken konuların birbirine uyması, yabancı bir kişinin ihtiyacı olanları öğrenmesi ilk plânda sağlanmalıdır. Bir kişiyle tanışma, adres sorma vb.

Bu metodda telaffuza hiç dikkat edilmez. Konuşma pek önemli değildir. Önemli olan cümle kalıplarıdır.

B. DÜZVARIM-DIRECT METHOD:

Bu, dil öğretim metodu 1950'lerde ortaya çıkan ve çok başarılı olan bir metoddur. Çünkü, bu metoda göre, öğrenci sınıfta aktif duruma gelmektedir. Öğretmen, öğrencilere sınıftaki nesnelerin adlarını söyleyerek işe başlar, öğrencilere verdiği kelimelerle uygun ortamlar meydana getirilmesini sağlar ve oyunlaştırma tekniğine başvurulur.

Bu metodun en önemli özelliklerinden biri de öğretmenin sınıfta öğrettiği dilden başka bir dile başvurmamasıdır.

Sınıf içerisinde küçük oyunların oynanması, öğrencilerin öğrenmeye başladıkları dille hayatı canlandırmalarına sebep olmakta, bu da onları çok çabuk konuşmaya itmektedir. Zaman zaman kendi dillerinin yapılarına uygun ifade etme şekillerine rastlamak normaldir. Bu da sınıftaki konuşmaların çokluğu oranında ortadan kalkacaktır. Çünkü, her insan yeni öğrendiği dili kendi diliyle karşılaştıracaktır. Ama önemli olan öğrendikleri dille düşünmeyi öğrenmeleridir.

Bu metodun başarısı görerek öğrenme ve örneklendirmeye ilgilidir. Meselâ; silmek fiilini veren öğretmenin bunu tahtayı silerek izah etmesi öğretimi % 90 seviyesine çıkartır. Öğrenciler, bu müşahhas örnekleri hem kolayca anlarlar hem de kendileri yeni örnekler vermede zorlanmazlar. Bunun için en önemli husus, uygun ortamlar meydana getirmektir. Öğrenciyi merkez alıp onun çevresindeki eşya ve hareketlerin sınıfta verilmesi, başlangıçta yalnız durumda olan öğretmeni bu durumdan kurtarır ve öğrenciler aktif duruma geçerek öğrenmekte oldukları dil ile çevresini ve kendisini anlatmaya çalışır. Bu metodun en önemli özelliği de öğrenenin hemen konuşmaya başlamasıdır.

Burada, parçadan bütüne doğru gitme (tümevarım) göze çarpan özelliktir. Öğretmenin dilinin çok akıcı olması şarttır. Öğrenciye öğretmeye çalıştığı yeni bir kelimeyi, yabancı bir dile başvurmadan çeşitli kelimelerle tam olarak açıklayabilmesi, kısacası, verdiği tariflerin "efrâdını câmi, ağyârını mâni" olması gerekir.

Dersler, bir diyalogla başlarsa ve bu diyaloglar da günlük hayattan birer parçaysa öğrencinin ilgisi çok yükseilir. Kelimeler sözlü ve yazılı olarak verileceği için telâffuzun üzerinde durmak şarttır. Yabancı öğrencilerin kendi ana dillerinde olmayan sesleri nasıl çıkaracağı çok önemlidir. ÖRNEK: Japonların r ve ı sesini çıkaramaması. Bu sebeple, tekrar ettirme önem kazanır. Öğrencinin bir kelimeyi sadece söylemiş olması fazla önemli değildir. O kelimeyi doğru telâffuz etmesi ve nerede, nasıl kullanacağını iyi bilmesi de önemlidir. Bu yüzden, ilk iki hafta seslerin üzerinde yeterince durulmalı, Türkçedeki ünlü-ünsüz uyumu çok iyi verilmelidir. Buna uymayan kelimelerin Türkçe olmadığı, yabancı dillerden dilimize girdiği öğrenciye hissettirilmelidir.

Yabancıların, Türkçe öğrenirken en önemli sıkıntıları öğrenmekte oldukları dili, kendi ana dilleriyle her dakika karşılaştırmaya çalışmalarıdır. Ana dilini öğrenen bir küçük çocuk için durum farklıdır. Başka bir dil bilmeyen bir çocuk duyduğu sesleri tekrar ederek ve ezberleyerek dili öğrenebiliyor. Ama, yetişkin bir insan ana dilinin dışında yeni bir dil öğrenirken o dille kendi dilini her an karşılaştırır. Kendi dilinin yapısına göre düşündüğü zaman da birçok hata yapması normaldir. Birçok batılı öğrencinin hemen fiili söylemeye çalışması gibi. Veya, Arap öğrencilerin "Var bende

iki kalem" gibi, yanlışlıkları sık sık yaptığını görürüz. Cümle yapısının öğrenciye iyi verilmesi şarttır. Bu sebeple, bu metodu uygulayanlar, sınıf içinde başka dilin konuşulmasını veya çeviri yapılmasını yasaklamak zorundadır. Ancak, böylece, öğrencinin, Türkçenin mantığına göre cümle kurması beklenebilir.

Bence, bu metoda göre yalnız tümevarım değil, tümdengelim de kullanılabilir. Diyaloglarda veya kısa metinlerde verilen cümle yapıları ve kelimeler, cümleden hareketle açıklanırsa bu tümdengelimdir. Daha sonra dilbilgisi kuralları tümevarım yoluyla öğretilir. Buna bir kısıtlama getirmek yanlış olur. Şimdiye kadar Türkiye'de okullarda yabancı dil eğitimi ve öğretiminin istenen başarıyı elde edememesi, hep bir metoda bağlı kalmaya çalışmaktadır. Çünkü, ya kitaplar öyle hazırlanmıştır, ya da öğretmenler öyle yetiştirilmiştir. Halbuki, amaç öğrencinin iyi yetiştirilmesidir. Ben, ortaokul ve lisede altı yıl Fransızca öğrenmeye çalıştım. Ama, ne dikte, ne kompozisyon, ne de dinleme-anlama gibi imtihan çeşitleriyle karşılaştım. Bu, sadece ezbere dayanan öğretimin faydalı olması düşünülemez. Öğrenci öğrenmekte olduğu dille düşünmeye alıştıırılamıyor. Burada çok önemli olan bir husus var. Bir dili öğrenmek, sadece yeni bir dil bilmek değildir. O dilin kaynağı olan kültürün içine girmektir. Biz de Türkçeyi yabancılara öğretmek için hazırlayacağımız kitaplara Türk kültürünü serpiştirmek mecburiyetindeyiz.

Görme ve işitmeye dayalı sistemlerin geliştiğı bir zamanda sadece eski klasik metodlarla yetinemeyiz. Türkçeyi ve Türk kültürünü tanıtan filmlerin hazırlanması ve öğrencilere bunların seyrettirilmesi, dinlediklerinin ve seyrettiklerinin özetlettirilmesi, filmi zaman zaman durdurarak daha

sonra nelerin olabileceğinin tahmini gibi birçok alıştırmayla, bu öğretimin desteklenmesi şarttır. Böyle yaparsak öğrencilerin dinleme-konuşma-yazma ve okuma becerilerinin hep birlikte gelişmesini sağlayabiliriz.

İzleyeceğimiz metoda uygun olarak hazırlanan kitapların video ve teyp kasetleri hazırlanmalı, çeşitli dillerde hazırlanmış sözlükleri, konulara uygun alıştırm kitapları slaytlar ve öğretmenlerin dersleri nasıl işlemleri gerektiğini anlatan öğretmenin rehber kitabı hazırlanmalıdır. Ancak, böylece methoda birlik sağlayabiliriz.

Metodu belirlerken Türkçenin özelliklerini göz önüne almalıyız. Yabancılar nasıl öğretilceği önemlidir.

C. KULAK-DİL ALIŞKANLIĞI METODU: Bu metodun da önemli özelliği, işitme ve söyleneni tekrar ede ede ezberleyerek benzer cümle kalıpları üretmektir. Tekrar, alıştırm ve pekiştirmeler önemli yer tutar. Bu metod, öğrencinin dinleme ve konuşma alışkanlığını geliştirir. Gramer cümle içinde öğretilir. Bu metodun eksik olan tarafı da zihni kavramaya yer vermemesidir. Yazma ve Okumaya önem vermemesi de eksikliklerdir. Genellikle teyp ve dil laboratuvarlarıyla öğretim yapılır

D. DÜŞÜNEREK ÖĞRENME YAKLAŞIMI: Bu metodu ortaya koyan ünlü bilimci Chomsky'dir. Chomsky'ye göre dil alışkanlık ve şartlanma ile değil düşünceyle kazanılır. Bu metoda göre öğrencilerin daha önceki bilgilerle bütünleşmesi şarttır. Düşünerek öğrenme esasına dayanan bu methoda göre öğrenilenlerin tümevarım ve tümdengelim yoluyla oluşması gerekir. Özellikle duyduğunu anlatma becerisinin

geliştirilmesi önem kazanır. Telaaffuzun üzerinde çok durulmaz. Dilin kuralları bilinçli olarak öğretilir. Anadilinin kullanılmasına ve çeviriye izin verilir. Her şey bir bütünlük içinde verilir ve görme ve işitmeye dayalı araçlardan da yararlanılır. Bu metoda göre, öğretmen, öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir unsur olarak telakki edilir. Bana göre bu metodun da faydalı yönleri vardır.

E İLETİŞİMCİ YAKLAŞIM: Bu metoda göre, öğrenciler cümle kalıplarını öğrenmek yerine öğrendiklerini sınıfta, içinde bulunduğu gruba aktarabilmelidir. Burada insan zihninin geçirdiği bir süreç önemlidir. (Anlama-Kavrama ve Yorumlama) Bunları yapabilen öğrenci iletişimi daha çabuk sağlayacaktır. Bu metodun uygulanabilmesi için televizyon, Video, kasetler gibi görme ve işitmeye dayalı araçlardan ve bütün öğretim tekniklerinden yararlanmak gerekir.

Öğretim öğrenci merkezlidir. Öğretmen, öğrenenlerin iletişim kurmalarına yardımcıdır. Diyalog ve grup çalışmaları önemli yer tutar. Öğrenci için anlamlı olan sözlü ve yazılı iletişim faaliyetlerine yer verilir.

F. SEÇMELİ METOD: Öğretmenin her metodun iyi tarafını alıp kullanmasıdır. Bu öğretimdeki ihtiyaçlara göre değişebilir. Mesalâ, kelime öğretiminde düzvarım metoduna, dilbilgisi kurallarını öğretmede bilişsel metoda, konuşma ve dinleme alışkanlığını kazandırmada kulak/dil alışkanlığı ve iletişimci metoda ağırlık verilebilir.

Öğrenme seviyesi öğrencilerin sayısı ve yaşları gibi birtakım farklılıkları gözönüne alırsak dil öğretiminde her

zaman bir metodun geçerli olacağını söyleyebilmek güçleşir. Bu sebeple metodları tamamen birbirinden ayrı tutmak da doğru değildir. Önemli olan dil öğretiminden neyi amaçlamış olduğumuzdur. Başta da belirttiğim gibi temel becerileri (Dinleme-Anlama-Okuma-Yazma) kazandırmak için daha önce ortaya konmuş olan metodların iyi taraflarını almak gerekir.

Seçmeli metodun önemli özellikleri şunlardır:

- a. Dil öğretimi gerçek hayata dönük olmalıdır.
- b. Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.
- c. Çeviri, dili yeni öğrenenler için faydalı değildir.
- ç. Mekanik tekrarlar yerine anlamlı ve iletişime dönük alıştırmalara yer verilmelidir.
- d. Bir yapı tam öğretilmeden yeni bir yapıya geçilmemelidir.
- e. Okuma ve yazma becerilerinin gelişmesine de hemen başlanmalı.
- f. Kelime öğretimine hemen geçmeli ve yavaş yavaş cümle içinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.
- g. Öğrencilerde dile karşı öğrenme arzusu uyandırılmalıdır.
- h. Öğretim, basitten zora, müşahhasan mücerrete doğru olmalıdır.
- ı. Öğrenciler arasındaki farklılıklar unutulmamalıdır.

Bu metod, öğretmenlerin bütün metodları iyi bilmelerini ve öğretim teknikleri hakkında bilgili olmalarını gerektirir. Öğretmenler, yeni çıkan teknikleri de takip etmek ve her zaman kendilerini geliştirmek mecburiyetinde kalacaklardır.

Kısaca açıklamaya çalıştığımız bu altı metodun dışında da metodların olması normaldir. Bu metodlar dil öğretiminde plânlama merhalesidir. Seçeceğimiz metoda göre kitapların hazırlanması, sözlük, alıştırmalar kitapları yazılması, ders kasetleri (teyp ve video) gibi araçların büyük bir titizlikle alınması gerekir.

Seçmeli metoda Fransa'da Aktif Metod adı verilmektedir. Bence bu metod diğer metodlara göre Türkçenin yabancılarla öğretiminde kullanılabilecek en iyi metoddur. Bu metod, öğrencileri aktif duruma getirebilen, onlarda dile karşı büyük bir istek uyandıran göz ve kulağa aynı anda hitap etmeye dayalı sıkıcılıktan uzak bir öğretim şeklidir. Bu metoda ben de Aktif Metod adını veriyorum. Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde uygulanmasını istediğim bu metodun, oyunlaştırarak canlandırma tekniğiyle ve çeşitli oyun ve alıştırmalar türleriyle desteklenmesi gerektiğine inanıyorum.

B) YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN TEKNİK UNSURLAR

Metodun uygulamaya dönüşmesi de kullanılan tekniklerle mümkündür. Belli başlı teknikleri de şu şekilde açıklayabiliriz:

- a. Gruba dönük teknikler,
- b. Kişiye dönük teknikler.

A. Grupla Öğretim Teknikleri*

- 1. Gösteri (demonstration)
- 2. Soru-cevap (question and ansfer)

* DEMİREL Özcan, YABANCI DİL ÖĞRETİMİ, Usem Yayınları, Ankara-1987, sayfa 51-77

3. Drama ve rol yapma (drama and role-play)
4. Benzetim (simulation)
5. İkili ve grup çalışmaları (pair-work and group work)
6. Mikro öğretim (micro teaching)
7. Eğitsel oyunlarla öğretim (academic games)
 - a. İletişim oyunları (communication games)
 - b. Gramer oyunları (grammar games)

B. Bireysel Öğretim Teknikleri

1. Bireyselleştirilmiş öğretim (individualized instruction)
2. Programlı öğretim (programmed instruction)
3. Bilgisayar destekli öğretim (computer-assisted instruction)

Yöntem ve teknik kavramları birçok eğitimci tarafından birbirine karıştırılmaktadır. Bazen teknikleri de metod olarak ortaya koyanlar vardır. Bu sebeple teknikleri ayrıca ele alıp incelemekte ve yararlı olanlarını seçmekte fayda vardır. Yabancılarla Türkçenin öğretiminde ise hem metod yönünden hem de teknikler yönünden esaslı bir araştırma maalesef yok denecek seviyededir.

Tekniklere Genel Bir Bakış:

a) Gruba Dönük Öğretim Teknikleri

1. Gösteri: İzleyici grubun önünde bir işin nasıl yapılacağını göstermek ya da genel ilkeleri açıklamak için başvurulan bir tekniktir. Gösteri gerçek araçlarla yapılır. Ayrıca, slayt, film, resim, basit çizimler veya sembollerle yapılabilir. Çeşitli sorular sorarak öğrencilerde merak uyandırmak gerekir. Gösteriyi öğretmen de yapabilir, öğrenciler kendi aralarında da yapabilir.

2. Soru-cevap: Sınıfta en çok uygulanan tekniktir. Bütün sınıfı ilgilendiren sorular bütün sınıfa sorulmalıdır. Gönüllü olana öncelik verilmelidir. Kolay soruları da zor öğrenenlere sormak gerekir. Doğru cevaplar anında pekiştirilmelidir. Yanlış cevaplar düzeltilmelidir. Öğrencilere tek tek soru sormak gerektiğinde sırayla yapılmamalıdır. Bu da öğrencilerin dikkatli olmasını sağlar.

3. a. Rol Yapma: Öğrencilere dili kullanma imkânı tanıyan bu teknikle öğrenciler, diyalogları canlandırabilirler. Drama tekniğinden yararlanılabilir. Rol yapmayla öğrenciler insan ilişkilerinin özünü kavramaya başlayınca onunla ilgili bilgi, beceri ve anlayışı kazanırlar. Rol yapmada daha önce verilen bir metni aynen tekrar etmek önemli değildir. Öğrenci o durumda neler söylemesi gerektiğini kendi düşünmelidir. Uygun ortamlar meydana getirmek, roller için öğrencileri seçmek, olayın tartışılması ve hep birlikte değerlendirme yapılması da önemli hususlardır.

b. Drama: Bu teknikle öğrenciler hangi durumda neler yapmaları gerektiğini yaşayarak öğrenirler. Oynanacak oyun veya hikâyeler, kukla ve gölge oyunları, pandomim, radyo ve tv haberlerini taklit etme, resimlerle hikâyeye sergileme gibi faaliyetlerle zenginleştirilen drama tekniği, rol yapma tekniğiyle içiçedir. Oyuncular kendilerini diledikleri gibi ifade etmede hürdürler. Bu durum, öğrencinin yeni şeyler ortaya koymasını sağlar. Bu durum, öğrencinin yeni şeyler ortaya koymasını sağlar. Öğretmen yönetici rolündedir.

4. Benzetim: Sınıf içinde öğrencilerin bir olayı ger-
çekleşmiş gibi ele alıp üzerinde eğitici çalışma
yapmalarına imkân sağlayan bir öğretim tekniğidir.

Öğretmen, rolleri öğrencilere dağıtır ve olayı ta-
nıtır sonra kontrolör olarak olayın dışında kalır.
Ortaya konan durum yapaydır, gerçek değildir.

5. İkili ve grup çalışmaları: Diyalog çalışmalarında,
soru-cevap tekniğinde, anlamlı ve iletişime dönük
alıştırmaları yaparken başvurulan bir tekniktir.
Eşler sürekli değiştirilerek öğrencilerin diğerle-
riyle de teması sağlanmalıdır. Her cümlesini fiş-
lediğimiz bir fıkrayı düzenlemelerini isteyebiliriz;
vb. uygulamalar yapılır. (Bulmacalar, resimler vb.)

6. Mikro öğretim: Bu teknik yabancı dil öğretiminden
çok yabancı dilin nasıl öğretileceği konusunda aday
öğretmenleri yetiştirmek için kullanılır. Konuların
nasıl işleneceği, gramerin nasıl verileceği gibi.

7. Eğitici oyunlar: Öğrenilen bilgilerin pekiştirilme-
si ve daha rahat bir ortamda tekrarıdır. Bu oyun-
larda en pasif öğrenciler bile aktif olurlar. Oyun-
lar, bütün öğrencilerin dili kullanmalarını sağla-
mak için basit ve enteresan olmalıdır. Öğretmen,
oyunu devamlı kontrol etmelidir. Hata yapan öğren-
ciler hemen düzeltilmez, oyuna katılması daha önem-
lidir. Bu oyunlarla öğrencilerin dili kullanmaları-
nı teşvik etmiş oluruz. Eğitici oyunları seçerken
belirli bir amaca hizmet etmesi prensibini unutma-
mamız gerekir. Oyunlar, sadece vakit geçirmek için
yapılmamalıdır. Bir öğrencinin tarif ettiği durumu

diğer öğrencinin de anlatması veya konuşmanın sonunu bağlaması istenebilir. Bu tip oyunlar öğrenciler arasındaki dil alış verişini hızlandırır. Gramer kurallarını ve dildeki mantık sırasını benimsetmek için de bazı oyunlar oynanır. Bunlar; küçük fıkraları cümle cümle fişleyerek öğrencilere dağıtıp cümleleri sırasıyla okumalarını söylemek, bir fiilin istenilen zamanda şahıslara göre çekimlerini söyletme gibi. Kelime hazinelerini zenginleştirmek için de kelime bulmaca (Bir kelime söyleyip son harfinden yeni bir kelime türetmek) gibi oyunlar oynanır.

b) Kişiyeye Dönük Öğretim Teknikleri

Her insan yabancı dili sınıf ortamında öğrenmez. Kendi kendine dil öğrenenler, özel öğretmen tutarak dil öğrenenler bazen okulda dil öğrenenlerden daha başarılıdırlar.

Okulda da kişiyeye dönük çalışmalara yer verilmelidir. Her öğrencinin ülkesini, şehrini, ailesini anlattırma gibi tekniklerle öğrendikleri dilde kitaplar okumak, özet çıkarmak ve onları sınıfta arkadaşlarına anlatmak gibi becerilerini geliştirmek mümkündür. Zaman zaman bazı konuları ortaya atan öğretmen, öğrencilerin hepsinin tartışmaya katılmasını sağlamalıdır. Öğretmen yalnızca öğrencileri teşvik etmeli, sözü onlara bırakmalıdır. Öğrencilerin hem dinleme-anlama hem de ifade edebilme becerileri ancak bu şekillerle artabilir.

Programlı Öğretim

Ünlü psikolog Skinner'in pekiştirme ilkeleri esasına göre hazırlanmış bir tekniktir. Buna göre;

a. Verilecek bilgiler öğrenciyi adım adım ilerletmeye yönelik olmalıdır.

b. Her bilginin sonunda o konuyla ilgili sorular olmalı, böylece öğrencinin öğrendikleri test edilmelidir.

c. Sorular öğrencilerin başarabileceği seviyede olmalıdır.

ç. Yanlışlar anında düzeltilerek pekiştirme sağlanmalı.

d. Öğretilenler basitten zora, bilinenden bilinmeye olmalı.

e. Sınıf içerisinde öğrencilerin seviye farklılıklarını gidermek için en düşük seviyedeki öğrenciye göre ve zamanla hızlanarak öğretim yapılmalı. Bir, iki hafta içinde bütün öğrenciler aynı seviyeye getirilmeye çalışılmalıdır.

Bilgisayarla Öğretim

Bilgisayarla dil öğretiminde ağırlık gramer, kelime bilgisi, yazma, okuduğunu anlama ve test konularındadır. Disketlere kaydedilen programlarda boşluk doldurma, cümleyi yeniden düzenleme, verilen kelimelerle düzgün cümle kurma, resimlerle kelimeleri eşleştirme, verilen cümlelere uygun cümleler yazma gibi çeşitli alıştırmalar bulunmaktadır. Yazmaya büyük önem verilmelidir. Öğrencilerin yanlış yapınca komik duruma düşmeleri söz konusu olmadığından, psikolojik olarak rahat bir ortam olduğu söylenebilir. Öğrenci, öğrenme hızını da kendine göre ayarlayabilmektedir. Başarısızlık söz konusu değildir. Öğrenci doğru cevap verdiği zaman bilgisayar öğrenciyi cesaretlendirici pekiştireçler verir, yanlış cevap verene bilgisayar ek bilgiler vererek doğruyu bulmasına yardımcı olur.

Dili öğrenmedeki amaç insanlarla münasebet kurmak olduğu için bu öğretim şekli tamamen yeterli olamamaktadır. İkili çalışmalar veya grup çalışmaları şimdilik bu sistemle yapılamadığı için bilgisayarla öğretim yardımcı bir unsurdur ve üzerinde durulması, uygun programların hazırlanması gerekir.

Yabancılar Türkçenin öğretiminde de bu teknik ve öğretim şekillerinden faydalanmak gerektiğine inanıyorum. Hızla gelişen haberleşme teknolojisi, dil öğretimine, teyp, bilgisayar, tv, video gibi görme ve işitmeye dayalı araçları kazandırmıştır. Bu araçlarla yapılan dil öğretiminin, öğrenim seviyesini çok yükseklerle çıkarttığı bütün dünyada artık tartışılmaz bir gerçektir. Gerek hazırlanan programların gerekse kitapların bu araçlarla uygulamaya dönük olması gerekir. Bunlar gözönüne alındığında, yabancılar Türkçenin öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanmış kitapların bu çağdaş eğitim ortamına uygun olup olmadığı üzerinde durulmalıdır.

C. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇLAR

Yabancı dil öğretimindeki araçları, görmeye ve işitmeye dayalı veya hem görmeye hem de işitmeye dayalı olarak sınıflandırabiliriz.

Klasik öğretimde, öğretmen ve kitapla yapılan derslerin yerini şimdi, görme ve işitmeye dayalı çeşitli araç-gereçlerle desteklenen bir öğretim şekli almıştır. Çünkü, insanlar okuduklarının % 10'unu, görüp işittiklerinin % 50'sini hatırlamaktadırlar. İşittiğinin % 20'sini, söylediğinin % 70'ini, gördüklerinin % 30'unu hatırlayan insan, yapıp söylediklerinin % 90'ını hatırlayabilmektedir.

Bizim metodumuz da öğrencinin merkez hâle getirilmesi-
ne ve onun, öğrendiklerini yapar, uygular duruma sokulmasına
yönelik olmalıdır. Bunu amaç edinen öğretim elemanı da göze
ve kulağa hitap eden görme ve işitmeye dayalı araçları sınıf
içerisinde kullanmalıdır.

Öğretim ne kadar çok duyu organına hitap ederse öğren-
me de o derece kalıcı olmaktadır. Dil öğretiminde öğrencinin
dikkatinin her zaman üst seviyede olması beklenemez. Bu se-
beple, değişik araç ve usûllerle öğretimin pekiştirilmesi,
hem çok ilgi çekici olacak hem de öğrenilenler uygulamaya dö-
nüşecektir. Çünkü, sıkıcı olmayan ve pratiğe dayalı öğretim
en faydalı öğretim şeklidir. Yabancılarla Türkçenin öğretim-
de uygulanmasını istediğim aktif metod da bunları ihtiva et-
mektedir. Öğrenciyi aktif kılacak bütün tekniklerin kullanıl-
ması görüşündeyim. Çünkü, kullanılmayan bilgiler bir süre son-
ra unutulur. Bunun için, öğretimin her merhalesinde öğrenci-
nin ilgisini çekebilecek teknikler ve bunlara bağlı araç-ge-
reçlere ihtiyaç vardır. Bunlara sırasıyla değinelim:

1. Görmeye Dayalı Araçlar:

A. Kitaplar:

- a. Ders kitabı.
- b. Kitaba dayalı olarak hazırlanan sözlükler.
- c. Alıştırma kitapları.
- ç. Öğretmen kitabı.
- d. Çeviri kitapları.
- e. Öğrencilerin seviyelerine uygun hikâye kitap-
ları.

B. Yazı Tahtaları:

- a. Kara tahta.
- b. Üzerinde resim durabilen kadife kaplı tahta.
- c. İlan tahtası.

C. Resimler:

- a. Düz resimler.
- b. Çizgi resimler.
- c. Duvar resimleri.
- d. Levha ve afişler

Ç. Gerçek Eşyalar:

D. Projektör ve Grafikler:

- a. Tepegöz ve tepegöz saydamı.
- b. Slayt projektörü ve slaytlar.
- c. Film şeridi projektörü ve film şeritleri.
- ç. Opak projektörü (Kitap sayfasını ekrana yansıtır.)

2. İşitmeye Dayalı Araçlar:

- a. Teyp ve ses bantları.
- b. Radyo, pikap ve plâklar.

3. Görmeye ve İşitmeye Dayalı Araçlar:

- a. Film makinası ve hareketli filmler.
- b. Televizyon.
- c. Video.

Ç) TÜRKİYE'DE YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE TAKİP EDİLEN METODOLOJİ

Ülkemizde, yabancı dil eğitimi ve öğretiminde uygulanmak için hazırlanmış metod bulunmamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının hazırlamaya çalıştığı metodlar okullarımızın ihtiyacına cevap vermekten uzaktır. Bu sebeple, her kurum yabancı dil öğretiminde diğer ülkelerin uyguladıkları metodlardan kendi amaçlarına uygun olanlarını almaya çalışmışlardır. Böylece, ülkemizde aynı dili öğreten kurumlarda farklı metodların kullanıldığı görülmüştür. Bazı kurumlarda klasik metodlarla yabancı dil öğretimi yapılırken bazılarında ise audio-visuel metodlar kullanılmaktadır. Bunun sonucu olarak da, klasik metodlarla dil öğrenenlerin gramerinin kuvvetli olduğu, modern metodlarla dil öğrenenlerin de konuşmasının daha iyi olduğu göze çarpmaktadır.

Dil öğretiminde temel hedef, sözlü ve yazılı anlaşmayı sağlayabilmektir. Bu da, klasik metodların gramer, ve edebiyat öğretimiyle olamayacağı gibi audio-visuel metodların günlük konuşma dilini öğretme ilkesiyle de tam olarak gerçekleştirememektedir. Çünkü, klasik metodla dil öğrenen kişi, okuduğunu anlayabilmekte, kendi diline çevirebilmektedir ama yaşayan dile tam hakim olamadığı için iyi konuşamamaktadır. Audio-visuel metodla dil öğrenen kişi de, sadece belli kalıpları öğrendiği için okuduğunu tam olarak anlayamaz ve sözlü ve yazılı anlaşma konusunda da yetersiz kalır.

Günümüzdeki dil öğretiminde, bir metoda sıkıca bağlı kalma fikri yerini çeşitli metodların iyi yanlarını alma fikrine bırakmaktadır. Dilbilgisinin öğretimin geliştirilmesi,

yaşayan dile ait örnek metinlerin incelenmesi, dil öğretiminin dört temel ilkesi olan dinleme, okuma, konuşma ve yazmanın esas alınarak uygulamalar yapılması ve teknolojinin eğitime sunduğu bütün imkânlardan yararlanılması gerekmektedir. Bütün bunların yapılması sadece eğitim ve öğretim araçlarının tamamlanması ile gerçekleşemez. Yabancı dili öğretecek olan öğretmenlerin de dili hangi amaçla öğrettiklerine karar vermeleri yeni gelişen metodlara uyum sağlamaları ve uygulamalarının öğrencinin ilgisini çekecek şekilde olmasına dikkat etmeleri gerekir. Kalabalık sınıflarda dil öğretiminin yapılamayacağı da artık kesinlikle ispatlanmıştır. Biz de eğitimin faydalı olmasını istiyorsak dil derslerinde sınıftaki öğrenci sayısını en fazla 20'de tutmalıyız. İdeal sayı 8-16'dır. Verilecek ödevlerin de öğrencinin yapabileceği seviyede olmasına dikkat edilmesi gerekir.

Milli Eğitim Bakanlığının yönetmeliklerine göre ders yılı başında o yıl içinde yapılacakları gösteren ders programı hazırlanması da dil öğretimi açısından çok yanlıştır. Çünkü, öğrencinin ilgisini ve seviyesini ders yılı başında tespit etmek mümkün değildir. Öğretmen daha öğrencisini tanımadığı halde programı hazırdır. Bu sebeple, öğretmen programın dışına pek taşamadığı gibi yenilikler yapması da güçleşiyor.

Ayrıca, Tevfik Fikret Lisesi gibi ünlü okullarımız da yıllarca Capelle metoduyla Fransızca öğretilmişti. Daha sonra bunun bir kopyası niteliğinde olan Je parle Français'le bir şeyler yapılmaya çalışıldı. Halbuki bu sistemler Afrika ülkelerinde kendi ana dillerini tam olarak yazamayan öğrencilere yöneliktir. Yazma önem taşımamaktadır. Görmeye dayalı olarak zaman içinde öğrenciler kelimelerin yazılış şekillerini ezberlerler. Türkiye'de duyduğu her sesi yazmaya alışmış bir

öğrenciye duyduğunu yazmasını yasaklasanız da onu engellemiz çok zordur. Dolayısıyla yanlışlıkların da ardı arkası kesilmez. Bunun için yabancı dil öğretim metodlarının seçiminde, ülke gerçeklerinin ve amaçların tam olarak ortaya konması ve uygun olanın belirlenmesi gerekir. Bu metodu uygulamaya geçmeden önce hem araç-gereç açısından eksiklikler giderilmeli hem de öğretmenler metod konusunda eğitilmelidir. Dil öğretimi her bölge ve her sosyal duruma göre farklılıklar gösterir. Kars'taki bir öğrenciyle İzmir'deki bir öğrencinin yaşantısı, çevresi ve ilgi alanları çok farklıdır.

Son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı da bu konulardaki eksiklikleri gidermek amacıyla merkezler kurmuştur. Yabancı dilleri araştırıp çeşitli uygulamalar geliştirmek için (YADEM) Yabancı Diller Eğitimi Geliştirme Merkezi kurulmuştur. Bu da büyük bir gelişmedir.

Yüksek öğretimde de zaman böyle çalışmalar başlatılmıştır. Mesela, Gazi Eğitim Enstitüsünde 1960'lı yıllarda "Yabancı Diller Eğitimi Geliştirme Projesi" çerçevesinde kitaplar hazırlandığı bilinmektedir. Bu çalışmaların devamlı olması gerekmektedir.

1977-78 öğretim yılında Hacettepe Üniversitesinde bir yıl İngilizce hazırlık okudum. Yalnızca, gramer ağırlıklıydı. Sözlü ve yazılı ifâde şekilleri üzerinde pek durulmuyordu. Oysa şimdi, modern metodlara uygun öğretim araç-gereçleriyle ve uygun eğitim ortamlarıyla dil öğretimi yapan yüksek öğretim kurumları çoğalmaktadır. Görev yapmakta olduğum Ankara Üniversitesi, Türkçe Öğretim Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER) modern metodlardan yararlanan, teknolojinin eğitime sunduğu bütün imkânları kullanan bir Dil Öğretim Merkezi'dir. TÖMER'de yabancı dil öğretimi (İngilizce, Almanca ve Fransızca) ve yabancılara Türkçe Öğretimi yapılmaktadır. U şeklindeki

sınıf düzeninden video destekli ders programlarına, bol fotoğraflı ve karikatürlü ders kitaplarından uygulama ağırlıklı derslerine kadar modern dil öğretimi teknik ve araç-gereçleriyle çağdaş bir eğitim verilen TÖMER'de başamaklı kurs sistemi de uygulanmakta ve öğrenciler seviyelerine uygun sınıflara yerleştirilmektedir. Ayrıca, Dikte, Yazılı Anlatım, Sözlü Anlatım, Okuma-Anlama, Dinleme-Anlama ve Dilbilgisi alıştırmaları ve imtihan çeşitleriyle öğrenci dili en iyi şekilde öğrenmeye ve kullanmaya itilmektedir.

TÖMER'deki bu uygulamalar gerek orta öğretim gerekse yüksek öğretimdeki yabancı dil öğretimine ışık tutmalı ve çeşitli metodların iyi yönlerini alan seçmeli metod, başka bir deyişle Aktif Metod, öğrencilerin ilgi alanları ve seviyelerinin belirlenmesinden sonra uygulamaya konulmalıdır.

B) ANA DİLİ ÖĞRETİMİ

a) Ana Dili Türkçe Olanlara Türkçenin Öğretimi:

Ana dilini iyi bilmek dile hâkim olmak, dolayısıyla düşünceye hâkim olmak demektir. Ana dilini iyi bilmek, düşünce yapısını geliştirerek bilgi edinme, bilgileri kültüre dönüştürme kabiliyetini geliştirecektir.

Üzerinde çalışılan, öğretim yapılan bilim dalı ne olursa olsun öğrencinin gelişmesi, yetişmesi ve başarısı ana dilinden yararlanma kabiliyetinin gelişmesine bağlıdır. Dolayısıyla, ana dili öğretimi, bu dersin sınırlarını aşan ve hayatın her safhasını etkileyen bir öğretimdir. Aynı zamanda öteki bütün öğretim dalları, ana dili eğitiminin malzemesini, kaynağını oluşturur.

Kendi ana dilleriyle öğretim yapan bütün öğretmenler, belli bir ölçüde ana dili okutmaktadırlar. Ana dili öğretiminin önemi, kişinin düşünme ve anlatma becerisini geliştirmesidir. Kişi, ana diline hâkim olduğu ölçüde kuru, boş, basmakalıp, taklit anlatımı aşarak kendi kelimeleriyle düşüncelerini ortaya koyacak ve derin düşünebilecektir.

Metin tahlili ana dili öğretiminin vazgeçilmez bir çalışma alanıdır. Seçilmiş metinlerin tahlili yoluyla hem kavrayış ve muhakemenin geliştirilmesi sağlanır. Hem de ana dilin incelikleri öğretilmiş olur.

Bütün bunlar, Milli Eğitimin temel amaçlarına uygun öğretim programları geliştirip modern tekniklerle bu programların uygulamaya dönüşmesini sağlamakla gerçekleşecektir.

"17-29 Temmuz 1939 tarihinde toplanan 1. Milli Eğitim Şûrası'nda öğretmen yetiştirme konusuna önemle yer verilmiş, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Yüksek Öğretmen Okulu yönetmelikleri ele alınmış, yüksek öğretimde ana dilinin önemi üzerinde durulmuştur.

II. Milli Eğitim Şûrasının (15-23 Şubat 1943) gündeminde yer alan önemli konulardan biri, bütün öğretim kurumlarında ana dili çalışmalarının veriminin arttırılmasıdır. Bu şûrada yazma öğretiminin daha verimli hale getirilmesi için gereken önlemlerin alınmasına karar verilmiştir. Okullarımıza Türkçe dil bilgisi dersleri de bu sırada girmiştir.

III. Milli Eğitim Şûrasında (2-10 Aralık 1946) ele alınan önemli konulardan biri öğretmen yetiştirmedir. Ankara'da bir Yüksek Öğretmen Okulu açılması, Milli Eğitim hizmetinde asıl olan öğretmenliktir hükmünün yeni baştan düzenlenmesi ve nitelikli öğretmenler yetiştirilmesi gibi görüşler benimsenir.

IV. Milli Eğitim Şûrasında (22-31 Ağustos 1949) gündeme alınan konulardan biri, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri de yetiştiren Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okullarının yeniden düzenlenmesidir."*

VII. Milli Eğitim Şûrası (5-15 Şubat 1962), X. Milli Eğitim Şûrası (23-26 Haziran 1981), XI. Milli Eğitim Şûrası (8-11 Haziran 1982) ve XII. Milli Eğitim Şûrası (18-22 Temmuz 1988)'nda da en çok üzerinde durulan konu, ana dili öğretiminin yetersiz oluşu ve gerek temel eğitimde gerekse orta eğitimde Türkçe öğretimine önem verilmesi gerektiği ortaya konmaktadır.

Ayrıca, bütün Milli Eğitim Şûralarında öğretmen eğitimine büyük önem verilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Öğretmen yetiştirme de üç yönlü ele alınmıştır.

1. Hizmet öncesi eğitim.
2. Hizmet içi eğitim.
3. İş başında eğitim.

Milli Eğitim Şûralarının hemen hepsinde ortak olan husus "Ana dili öğretimi"nin düzenli hale getirilmesi ve bunu yapacak kişiler olan öğretmenlerin de iyi yetiştirilmesidir. Görülen odur ki, bu düşünceler uygulamaya tam olarak geçirilememiş ve tedavisi mümkün olmayan yaralar açmıştır.

Ana dili eğitimi ve yabancı dil öğretimi, bütün dünyada "Uygulamalı Dil Bilimi" alanına girmektedir. 1983 yılında kurulan ve merkezi Hollanda'da bulunan "Uluslararası Anadili Eğitimi Örgütü (IMEN)", farklı kültürlerle sahip ülkelerin

* Orta Öğretim Kurumlarında, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği Yay. s.227-229, Ank.1986

temsilcilerinin katıldığı çalışmalara başlamıştır. 9 Avrupa ülkesinin katıldığı bu çalışmalara Türkiye'de iştirak etmektedir. 3-6 Ekim 1991 tarihindeki toplantıya A.Ü. Türkçe Öğretim Merkezi (TÖMER)'den Gülser Akdoğan'ın katılması bu çalışmalara artık Türkiye'nin de çok önem verdiğini ortaya koymuştur.

1984 yılı Aralık ayında Utrecht'te bu örgütün yaptığı toplantıda en çok üzerinde durulan konular; "1. Dil bilgisi öğretimi, 2. Kompozisyon yazımı"dır. Örnek verecek olursak, bugün Almanya'da dil bilgisi öğretiminin bir çok Alman öğretmeni tarafından problem olduğu ileri sürülmektedir.*

Buna sebep olarak da, öğretmenlerin dil bilimine yeteri derecede önem vermemeleri, yeni dil bilgisi kitaplarına uyum sağlayamamaları ve eski metodlara göre eğitilmiş öğretmenlerin, modern metodlara tam geçememiş olmaları gösterilmektedir. Kompozisyon yazımının da bütün Avrupa'nın ortak problemi olduğu ileri sürülmektedir.

Ana dili öğretiminde temel hedeflerimiz şunlar olmalıdır:

a. Ana dili öğretiminin gerekliliği herkese benimsetilmelidir. (Özellikle eğitici kimselerde bile ana dili kullanımında eksikler, yetersiz kullanımlar göze çarpmaktadır.)

b. Standart dil en güzel örnekleriyle öğrencilere sürekli olarak verilmelidir.

c. Dil bilgisi öğretim programları baştan sona ele alınıp modern metodlara uygun hale getirilmelidir.

*W. Boettcher-H.Sitta, Grammatik in Situationen: Praxis Deutsch 34-79

d. Yazılı ve sözlü anlatımı ilk okuldan yüksek öğretimin sonuna kadar uygulamaya koymalıyız. (İlk okuldan başlayan test uygulamaları en büyük problemdir.)

e. Kitaplardaki konular öğrencilerin ilgi alanlarına yönelik olmalıdır. Şiire de ayrı bir önem vermeliyiz.

f. Her fırsatta bütün vatandaşlarımıza okuma alışkanlığı aşılanmalı. Buna da radyo ve televizyon gibi kitle haberleşme araçları öncülük etmeli ve yaygınlaştırmalıdır.

Bütün bunlar yapıldıktan sonra önemle üzerinde durulması gereken husus ders kitaplarıdır. Ders kitapları bir yandan birtakım bilgiler öğretirken bir yandan da öğrenciyi belli bir dünya görüşüne hazırlar. Öğrencilerin kültür dünyasıyla bağlantılarını ders kitapları kurar. Onları, kendiliğinden öğrendikleri bilgiler dünyasında öğrenilmesi gereken bilgilere yöneltir.

Ana dili eğitiminin özelliği çocuğa yeni bir dil öğretmek değil, konuştuğu dil üzerinde çeşitli beceriler kazandırıp bu alanda şuurlanmasını sağlamaktır. Ruh bilimi, becerinin uygulama ile tekrarlarla ve bilgiye göre daha uzun bir zaman içinde öğrenildiğini gösterir. Buna göre, ana dili eğitimi çocuğu dinleyici değil aktif kılacak konuşmaya, yazmaya, okumaya yöneltici olmalıdır. Yoksa, çocuk dile hâkim olamaz.

Prof. Dr. Sadık K. TURAL, Sorulara Cevaplarla Kültür, Edebiyat ve Dil adlı, yayınevinde tashihlerini gördüğüm kitabının 36-42. sayfalarındaki "Türkçe Öğretimi ve Milli Eğitim Üzerine" adlı mülâkatında "Ses bilgisi, kelime türetme ve imlâ bilgisi açısından dilimizin hece birleştirme (hece çarpma) metoduna daha yatkın olduğunu söylemeye çalışıyorum", (1) demektedir.

(1) Sadık K. TURAL, a.g.e s/41

Aynı mülâkatta Hind-Avrupa dillerinin tûmdengelim metodunu kullanmaya mahkûm oldukları belirtilmektedir. Sebep olarak da, bu dillerdeki kelimelerin yazılışlarıyla okunuşlarının farklılıkları, imlâlarının özellikleri gösterilmektedir. Hind-Avrupa dilleri için problem olan husus Türkçede yoktur.

"Hece metodu Türkçe'nin bünyesine uyan en iyi metoddur. Cümle metodunda ilk sekiz haftada geline nokta hece metodunda ilk oniki ile onbeş haftada gelinir; fakat ondan sonrası, tam bir aktif metod hâlinde, hece metodunun üstünlüğüne dönüşür. Yani kelime oluşturmada, kelime servetini artırmada, hece metodu çok daha uygundur."(2)

Yine sayın hocamız 21-24 Aralık 1991 tarihlerinde Tercüman gazetesinde çıkan mülâkatlarında da, iyi yetişmiş, mesleğini seven öğretmen ile Türk çocuğunu ve Türkçeyi dikkate alan bir metodun uygulanmaya konulması gerektiğini söyler ve Türk dili ve edebiyatının öğretimini bilim alanı olarak seçenlerle MEB'nin elele vermesi gerekmez mi? diyerek ana dili öğretiminde neler yapılması gerektiğini ortaya koyar.

b) Ana Dili Türkçe Olmayanlara Türkçenin Öğretimi:

Kendi insanımızın ana dili eğitimi ve öğretimini bu şekilde ele aldıktan sonra, kültürümüzü diğer ülkelere iyice tanıtmak, yurt dışında yaşayan soydaşlarımızın ve gurbetçi insanlarımızın çocuklarının kendi kültürlerini iyice öğrenmelerini sağlamak için, ana dilimizin yabancılara öğretilmesi konusunda metod, teknik ve araç-gereçlerin hazırlanması gerekmektedir.

(2) Sadık K. TURAL, a.g.e, s/41

Bu konu. XII. Milli Eğitim Şûrası, YABANCI DİL EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ PARORU'nda da "Yabancılarla Türkçe öğretim metodları hazırlanmasında rehberlik edecek; Türk tecrübesini yayacak ve yabancı dil öğretilimiyle ilgili yeni metodlar geliştirecek ve uygulayacak; yabancı dil öğretiminde koordinasyonu sağlayacak bir YABANCI DİLLER MERKEZİ kurulmalıdır", denmektedir. *

Ayrıca yabancı dil öğretiminde Basamaklı Kur Sistemi'nin esas alınması istenmektedir. Bu şimdiye kadar bütün öğretim kurumlarında yapılması gereken bir uygulamadır. Çünkü, öğrencilerin seviyelerinin belirlenerek uygun basamaklara yerleştirilmesi dili zevkle öğrenmelerine yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra üzerinde durmamız gereken en önemli konu ölçme ve değerlendirmedir. Çeşitli uygulamalarla (dikte, kompozisyon, sözlü anlatım, okuma-anlama dinleme-anlama ve dil bilgisi) öğrencilerin beceri eksiklikleri ölçülüp hataları gidermeye yönelik alıştıırma çalışmalarına hız verilmelidir.

Örnek;

yanlış cümle:

Yemek yemek az önce başladım.

doğru cümle:

Yemek yemeye az önce başladım

yanlış cümle:

Bakkal beni süt verdi

doğru cümle:

Bakkal bana süt verdi.

* T.C. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, XII. Milli Eğitim Şûrası, 18-22 Temmuz 1988, Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Komisyon Raporu, s.6

yanlış cümle:

Eve gelmesini biliyorum.

doğru cümle:

Eve geldiğini biliyorum, veya

Eve geleceğini biliyorum.

Her öğrencinin anlama ve anlatma kabiliyeti aynı seviyede değildir. Bu sebeple, dil öğrenimi süreleri de değişmektedir. İşte, basamaklı kur sisteminin önemi de buradadır.

Yabancılarla Türkçenin öğretimi ülkemizin dünyaya tanıtılması, Türkiye hakkında oluşan yanlış fikirlerin ortadan kalkması ve kültürümüzün diğer insanlara ulaştırılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu konuda Naki Gülay "Türkler, dünyanın dört kıtasına medeniyet götürmüşlerdir. Kültür götürmüşler, kardeşlik ve adalet götürmüşlerdir. İşte dünya milletlerine unuttukları bu gücümüzü, asaletimizi, gelenek ve göreneklerimizi, güzelliklerimizi yabancılarla Türkçeyi öğretirken tekrar öğretebiliriz.". demektedir.*

Maalesef. Türkiye dışındaki yayınların büyük çoğunluğu Türklük aleyhine propogandalarla doludur. Bunları ortadan kaldırmanın en iyi yolu, yabancılarla Türkçeyi öğretecek merkezlerin çoğaltılması ve ilim adamlarımızın bu konuda yayınlara ağırlık vermeleridir.

c) İki Dillilere Türkçenin Öğretimi:

Çeşitli sebeplerle ana dilinin dışındaki bir dili bir ölçüde kullanmaya başlayan kişiler iki dillilik dönemine girmişlerdir. Yurt dışında yaşayan milyonlarca Türk'ün karşı

* NAKİ GÜLAY, Yabancılarla Türkçe Öğretiminin Politik Önemi, Dünyada Türkçe Öğretimi Der. s.35 Ank. 1988

karşıya olduğu bu durum ancak her iki dile de hâkim kişilerle olumlu bir yöne doğru gelişme gösterebilir. Çünkü insanlar içinde yaşadığı toplumun kültürüne uyum sağlayamadıkları sürece çeşitli problemlerle ve iç çatışmayla karşı karşıya kalır. Kısacası, dil kültürel benliğin ve kimliğin ortaya konmasıdır. İkinci bir dili iyi öğrenebilmenin en önemli şartı da insanın ana dilini çok iyi öğrenmesidir. Yurt dışına çalışmaya giden ilk işçilerimizin ana diline tam hâkim olamamaları sebebiyle Almancayı iyi öğrenemedikleri ve bunalımlara girdikleri veya haklarını koruyamadıkları bir gerçektir.

Almanya'dan geri dönen Türk çocuklarının dil problemleri ve Türkiye'deki eğitime uyum sağlayamamaları üzerinde bir çok araştırmalar yapılmıştır. Ayrıca, çeşitli toplantılar ve sempozyumlar yapılmıştır. 20-21 Eylül 1985 tarihinde Hacettepe Üniversitesi tarafından düzenlenen Türkoloji çalışmaları ve F. Almanya'daki Türk Çocuklarının Eğitim-Kültür Problemleri Sempozyumu'nda Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL "Orta Avrupa'ya Göçen Türk İş Gücü ve Çocuklarının Eğitim Meselesi" adlı bildiriye sunmuş ve konuya detaylı açıklamalar getirmiştir. İşçi Çocukları ile ilgili kısımda ise şu açıklamaları yapmıştır. "Bunlar, ne Alman kültürüne tam olarak adapte olmuş ne de tam olarak Türk kültürüne sahip olmuşlardır. Bu sebeple bunları kültür alanında yüzen-gezen nesil" diye isimlendirebiliriz. Zira bunlarda dil, din, vatan, coğrafya duyguları tam olarak gelişmemiştir." (1)

(1) Prof.Dr. Abdurrahman GÜZEL, "Orta Avrupa'ya Göçen Türk İş Gücü ve Çocuklarının Eğitim Meselesi", Türkoloji Çalışmaları ve F. Almanya'daki Türk Çocuklarının Eğitim-Kültür Problemleri Sempozyumu. Hac.Ünv. 1987,s/95-105

Bu açıklamalar da, bizim üzerinde durmamız gereken çok önemli bir konunun da, iki dillilere Türkçenin öğretimi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu konuda yapılan en büyük yanlışlık da iki dilli durumdaki öğrencilere, Türkiye'deki Türk öğrencilere vermeye çalıştığımız dil bilgilerini öğretmeye çalışmaktır. Çünkü, Türkçesinin ne seviyede olduğunu bile tam olarak bilemediğimiz insanlara dil öğretmek kolay değildir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenleri nasıl seviyelerine göre sınıflandırıyorsak bunları da aynı şekilde seviye tespitinden geçirip eksik oldukları konu ve becerileri geliştirme yönüne gitmeliyiz. Gerek çocuk, gerekse büyüklerin iki dilli ve çok kültürlü bir ortamdan geldikleri gerçeğini gözönüne almalıyız.

İki dillilere Türkçenin öğretiminde şu hususlara mutlaka dikkat edilmelidir.

1. Kelime hazinelerini geliştirmek ve telaffuza dikkat etmek. (Video kasetleri, TV ve Radyo Programları önemlidir)

2. Okuma, Anlama, Konuşma ve Yazma becerilerini, onların sevebilecekleri örnek metinler üzerine kurulu çeşitli alıştırmalarla geliştirmek.

3. Ruh hâllerini dikkate alacak hoşgörüyü sahip öğretmenlerle öğrenci merkezli öğretimi gerçekleştirmek. (Bu da, onları hem aktif kılacak hem de dilini ve kültürünü severek öğrenmelerine sebep olacaktır.)

4. Amaca uygun metod ve teknikler araştırılarak uygulamaya dönüştürmek.

5. Okul içinde ve dışında sosyal faaliyetlere ve sosyal münasebetlere girmelerini sağlamak.

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCILARA TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ

a) Türkçenin Yabancılara Öğretiminin Tarihi Gelişmesi:

Yabancılara Türkçenin öğretimi konusunda ilk eseri veren Kaşgarlı Mahmud, Divânu Lügati't-Türk adlı büyük eserini 1072-1074 yılları arasında yazmıştır. Bu eser, Türk dilinin ilk lügati ve ilk öğreticisi olmuştur.

Arapçanın ilim dili olarak kullanıldığı bir dönemde, Araplara Türkçe öğretmek ve Türkçenin Arapçadan daha zengin bir dil olduğunu göstermek maksadıyla kaleme alınan bu eser, yalnızca bir sözlük mahiyetinde olmayıp aynı zamanda çeşitli Türk lehçeleri ve dolayısıyla çeşitli Türk topluluklarının yaşayış, inanç ve gelenekler dünyalarını da ihtiva etmektedir.

Türkçeyi Öğretim Yöntemi*

Türkçenin dilbilgisini de yazan fakat bu kitabı henüz ele geçmeyen Kaşgarlı Mahmud, dil öğretimi konusunda çok başarılı bir yöntem izlemiştir. Onun tuttuğu yolun başlıca özellikleri şunlardır:

1. Medreselerde yapıldığı gibi önce ve hemen her zaman sadece kural verme değil, önce çok sayıda örneklerden hareket edip kurala ulaşma yolunu izlemiş ve günümüz yabancı dil öğretiminde benimsenen bir yöntem uygulamıştır.

2. Dil öğrenmede örneklerin, metinlerin önemini çok iyi farketmiş, verdiği çok sayıda örnekleri günlük hayattan,

* AKYÜZ Yahya, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e kadar),

3. Baskı, Ankara, 1989, s/45-46

atasözlerinden, manzum sanat eserlerinden derlemiştir.

3. Türkçeyi öğretirken, Türk kültürünü de tanıtmak, öğretme amacını gütmüş, bu konuya özel bir önem vermiştir.

4. Dil öğretiminde tekrarın önemini çok iyi kavradığından, önceden geçen bir kuralı gerektiğinde tekrar hatırlatmaktan çekinmemiştir.

5. İzlediği bu başarılı yöntemleri buluncaya kadar çok çaba harcayan yazar, iki yıl içinde eserini üç kez yazıp beğenmemiş, nihayet kesin olarak dördüncü defa yazmıştır. Böylece, o, eser yazma yöntemi konusunda da kendisinden sonra geleceklere geçerli bir ders vermektedir.

Yabancılarla Türkçe öğretmek için eser hazırlayan ikinci büyük şahsiyet Ali Şir Nevâî'dir (1440-1501).

Muhâkemetü'l-Lügateyn adlı eser, Türkçede ilk ad bilim ve anlam bilim eseri olarak tarihe geçmiştir. Ali Şir Nevâî, bu eseriyle türkçenin Farsçadan üstün olduğunu örneklerle anlatmaktadır. Niçin böyle bir kitap yazdığını da şöyle açıklar:

"Genellikle Acemler Türkçe bilmezler. Türkler ise hep Farsça öğrenirler ve hatta bu dilde şiir bile yazarlar. Halbuki bu kelime bolluğu, ifâde yetkisi, topluluk ve âhenk bakımından Türkçe, Farsçadan üstündür."

Yukarıda da görüldüğü gibi Arapçanın ilim dili, Farsçanın da edebiyat ve sanat dili olmasıyla Türkçe bu iki dilin istilasına uğramaya başlamıştı. Bu normal bir gelişmedir. Selçuklular devrinde İslâmiyetin ve İran'daki edebiyatın tesiriyle Arapça ve Farsça konuşma yazma gereği hasıl olmuşsa

* BİLHAN Saffet, Orta Asya Bilgin Türk Hükümdarlar Devletinde Eğitim, Bilim, Sanat; Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ank. 1988 s/74

da 13 Mayıs 1277'de Karamanoğlu I. Mehmed Bey, Konya'da, "Divanda, mecliste ve meydanda Türkçeden başka bir dil kullanılmaması" emrini vererek Arapça ve Farsça arasında Türkçenin unutulmaması ve bozulmaması için gereken hassasiyeti göstermiştir. Halk ve tasavvuf Şâirleri Türkçeyi çok güzel kullanırlar. Kaygusuz Abdal, Tanrı'yı, Cebrail'i ve Hz. Âdem'i Türkçe konuşTURacak kadar dil şuuruna sahiptir. (bkz.A.GÜZEL, Milli Kültür-Milli Birlik) Bu da bize, milli birliği sağlayan en önemli vasıtalarından birinin dil olduğu gerçeğini gösterir. Karamanoğlu Mehmed Bey, endişesinde çok haklıdır. Eğer, bilim adamlarımız onun fikirlerinin arkasından gitseydi, Türkçeyi yabancılara öğretmek için kitaplar hazırlansaydı bugün çok daha farklı bir durum ortaya çıkardı. Türk lehçelerinin karşılaştırmalı kitapları hazırlansaydı, hem Türk dünyasını tanıma bakımından hem de Türkçenin öğretimi yönünden çok faydalı olurdu.

Kaşgarlı Mahmud ve Ali Şir Nevâî'nin Türkçeye hizmetleri çok büyüktür. Batılı anlamda dil biliminin kurucusudurlar. Yaptıkları çalışmalar, Türk eğitim tarihinde, gerek metod gerekse muhteva bakımından önemli bir yere sahiptir. Bize düşen görev de bu metodları çağımızın araç gereçleriyle zenginleştirerek uygulamaya dönüştürmektir.

Avrupa milletlerinin siyasi ve ekonomik sebeplerle Türkçeye önem verdikleri görülmektedir. Fransa 1699'da her üç yılda bir 6-9 yaşlarındaki çocuklardan birkaç tanesini, Türkçe öğrenmek üzere İstanbul'daki Katolik papazlarının yanına göndermeye karar vermiştir. Bu çocuklar ileride Osmanlı İmparatorluğunda Fransa'nın elçileri ve tercümanları olacaklardı. (Bu çocuklara dil oğlanı adı verilmiştir.)

Fransa'nın Türk diline karşı gösterdiği bu ilgi, 18. yüzyılda Hollanda, İngiltere, Avusturya ve Rusya gibi ülkelere de sıçramıştır.

Bu ülkelerin hedefi, kendilerinden güçlü olan Osmanlıyı iyi tetkik etmek ve ileride onu parçalamaktı. Bunun da en iyi yolu onun dilini ve kültürünü öğrenmekti.

Türkçenin öğrenim dili olarak kullanılmasına 1773 yılında Deniz Harp Okulu'nun (Mühendishâne-i Bahri-yi Hümâyun) kurulması ile başlanmıştır. Macar asıllı Baron de Tott ile Cezayirli Hasan Efendi tarafından kurulan bu okulda dersler Türkçe yapılmaktaydı.(1)

III. Selim devrinde kurulan 1793) Kara Harp Okulu (Mühendishâne-i Berri-yi Hümâyun)'nda, öğrencilere Türkçenin yanında Batı dilleri de öğretilmekteydi. III. Selim, Türkçenin ve Batılı dillerin önemini kavramıştı. Yalnızca, ordu için değil, devletin önemli işleri için de yabancı dillerin bilinmesi gerektiğini savunuyor, Osmanlıyı içe kapanıklılıktan kurtarmaya çalışıyordu. Bu sebeple, Batı'nın büyük başkentlerinde elçilikler açtırmıştı. Fransızca ve Arapça kitapların tercüme edilmesini isteyen III. Selim, Türkçenin ilim dili haline gelmesine çalışıyordu. Bu çalışmalara II. Mahmud devrinde de devam edilmiştir. İshak Hoca'nın eserleri, Türkçenin ilim dili olmasına hizmet etmiştir.

Abdulaziz devrine kadar Türk dilini savunanlar teşkilatsız ve az idiler. Bu kişiler daha çok edebiyatla uğraştıklarından Türkçe üzerinde tam bir birlik sağlanamıyordu. Devlet

(1) Bkz. A. SAYILI, "Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe", TTK Yay, XXIII. dizi, Sa.1, s/325-599

yazışmalarında ise Türkçeye ağırlık veren devlet adamları vardı. Pertev Paşa ve Akif Paşa gibi. Daha sonra, Mustafa Reşit Paşa, Sadık Rifat Paşa, Âli ve Fuad Paşa bu işi yürütenlerdendir. Bu devlet adamlarından, medreseden yetişen Cevdet Paşa, dil konusunda en ileriye gidenlerdendir.

İlk Öğretmen Okulu (Dâruluallimin)'nu Cevdet Paşa 1948 yılında kurmuş, ilk Türk akademisi olan Encümen-i Daniş'in 1850'de kurulmasında büyük emeği geçmiş ve mecelleyi meydana getirmiştir. İlk öğretmen okulunda Türkçeye ağırlık verilmiştir. Cevdet Paşa, Türkçeyi geliştirmeye çalışır ve Türkçenin ihmal edildiğini, Arapça ve Farsçaya çok yer verildiğini söyler.

II. Abdulhamit'in tahta çıkışıyla anayasa çalışmaları başlamış ve dil problemi yine öne çıkmıştı. Hazırlanan anayasada Osmanlı Devleti'nin resmi dilinin Türkçe olduğu ve devlet hizmetine girecekler için bu dilin bilinmesi gerektiğine dair bir hüküm kondu (1876). Türkçe böylece devletin resmi dili oluyordu. Fakat, Osmanlı İmparatorluğu üç kıtaya yayılmıştı ve uzaklardan telgraf çeken mebusları anlamak güçleşmişti. Çünkü, Türkçe her yerde aynı değildi, birlik yoktu. İstanbullu mebuslarla diğerleri birbirleriyle dalga geçer duruma gelmişlerdi. Türkçenin durumu iç açıcı değildi. Bunun üzerine aydınlar ve Türk Dili bilginleri Türkçenin üzerine yoğun tartışmalara girişmişlerdi. Resmi yazışma dilinin sadeleştirilmesi, alfabenin düzenlenmesi ve yabancı kelimelerden arındırılması gibi çabalar artmıştır. Böylece, 19. asrın ikinci yarısında Lâtin harflerin kabul edilmesi fikri tartışılmaya başlanır. Namık Kemâl ve Hoca İbrahim Efendi bunu savunurlar.

1869'da Mustafa Celâlettin Paşa, Türk dilinin yenilenmesi için Lâtin harflerinin kullanılmasını istemekle kalmamış, kızına Lâtin harfleriyle Türkçe mektuplar yazmıştır. Ayrıca, Türk dilinin eski ve zengin bir dil olduğunu ve başka dillere kelimeler verdiğini iddia etmiş ve bunu ispatlamaya çalışmıştır. Mesalâ; kapı (kapitol), kol (colon), piliç (pulus), ordu (ordo) gibi bazı Türkçe kelimelerden Yunanca veya Lâtin- ceye geçenler olduğunu anlatmıştır.

Bu ne kadar doğru veya yanlış olursa olsun, Türkçenin değer kazanması için yapılan güzel bir hareket olmuştur. Böylelikle Türkçe hakkındaki tartışmalar alevlenmiş ve Şemseddin Sami gibi aydınlarımızın bu konuya eğilmeleri ve eserler vermeleri sonucunu doğurmuştur. Şemseddin Sami'nin bu çalışmalarını (Kâmûs-ı Türki, Kâmûsu'ı-âlem gibi büyük sözlükler) Necip Asım Bey izlemiştir. Şemseddin Sami, Arapça ve Farsça yerine Çağataycadan kelimeler alabileceğimizi ve dilimizi daha zenginleştirebileceğimizi söylüyordu. Necip Asım Bey de Ural-Altay dilleri, eski Türk yazısı, Orhun Abideleri ve Türk üzerinde çalışılmış ve yazılar yazmıştı.

"Arapça isteyen Urban'a gitsin
Acemce isteyen İran'a gitsin
Frengiler Frengistan'a gitsin
Ki biz Türkiz bize Türkîgerektir"

diyen Lâstik Said, Türkçenin kendi kimliğine kavuşması için çalışılması gerektiğini hatırlatmıştır.

Osmanlı-Yunan Savaşı sonunda, Mehmet Emin Yurdakul'un yazmış olduğu manzumelerde kullandığı saf Türkçe Milli ruhunu yansıtmıştır.

Anayasada Türkçenin resmi dil olarak yer almasından dolayı devlet okullarında Türkçe mecburi dil durumuna getirildi.

Ziya Gökalp:

"Yeni sözler gerekse
Burada uy herkese
Halkın söz yaratmada
Yollarını benimse"

diyerek terimlerdeki çekilen sıkıntıyı ortaya koyuyordu. çünkü, bazıları terimlerin Arapçadan yapılmasını istiyordu (Hoca İbrahim gibi). Bazıları Fransızcadan yapılsın diyordu (Ahmet Cevdet Paşa gibi). Terimlerin eski Yunanca ve Lâtince den yapılmasını isteyenler vardı (Ahmet Mithat Efendi gibi). Terimler Türkçe, Arapça ve Frenkçeden yararlanarak yapılmalıdır, diyenler de vardı.

Bütün bu olanların yanında Osmanlı Padişahlarının Türk insanının konuştuğu dille konuşmaları, konuşma dilinde birliği meydana getirmiştir. Yazı dilinde de anlaşmaya varmak uzun zaman almıştır. Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine geçişte, işte bu tartışmalar ve problemlerle karşı karşıya kalan Türk dili, Atatürk'ün müdahalesiyle yepyeni bir mecraya girmiştir. Lâtin harflerinin kabulü ve sadeleşmeye büyük önem verme gibi hususlar, Türkçenin öğretiminde yeni bir sayfanın açıldığını göstermekteydi.

Yukarıda kısaca izah etmeye çalıştığım husus, Türkçenin diğer dillerin etkisinden kurtulabilmesi için kendi içinde

bir mücadeleye karşı karşıya kaldığıdır. Bu sebeplerle Türkçenin yabancılara öğretilmesi önemli bir yer tutmaz. Oysaki Kaşgarlı Mahmud'un yolundan gidilseydi çok daha büyük mesafeler alınabilirdi.

Yabancılara Türkçenin öğretimi 1960'larda tekrar önem kazanmıştır. Kenan Akyüz'ün "Yabancılar İçin Türkçe Dersleri, Konuşma, Okuma" adlı kitabı, (Ank. Ün. 1965); Hüseyin Aytaç-M. Agâh Önen'in "Yabancılar için Açıklamalı Uygulamalı Türkçe" kitabı, (Ank. 1969); Sermet Sami Uysal'ın "Yabancılara Türkçe Dersleri I, II, III" kitapları, (İst. 1979); Kaya Can'ın "Yabancılar İçin Türkçe-İngilizce Açıklamalı Türkçe Dersleri" kitabı, (Ank. ODTÜ, 1981); Mehmet Hengirmen-Nurettin Koç'un "Türkçe Öğreniyoruz I, II, III" adlı kitapları, (Ank. 1982); Tahir Nejat Gencan'ın "Yabancı Uyruklu Öğrenciler İçin-Türkçe Öğreniyorum" adlı kitabı, (İst. 1985 4. baskı) bize bu konuda önemli adımlar atılmaya başlandığını göstermektedir. Şu anda, Ankara Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi (TÖMER)'nde, İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü'nde, Ege Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi (TÖMER)'nde yabancılara Türkçe dersleri verilmekte ve bu kurslar yoğun ilgi görmektedir. Hacettepe Üniversitesi'nde de yabancı öğrencilerin bir teste tabi tutulup bilmeyenlere Türkçe derslerinin verildiğini biliyoruz. Bütün bu çalışmalar, sonunda metod tartışmalarını da gündeme getirecektir. Şimdiye kadar Türkçenin yabancılara öğretimi metodlarının ortaya konulmamış olması bir eksikliktir. İşte bu tez, bu eksikliği giderebilme yolunda bir adım atabilme isteğinden kaynaklanmıştır.

b) TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN TEMEL UNSURLAR

Bir dili, diğer dillerden ayıran en önemli özelliklerden biri ses düzenidir. Bu da ünlü ve ünsüzlerin çıkış yerleri, şekilleri, uzunluklar, vurgu, ton ve ritm özellikleridir. Türkçe, ünlülerin bol olan bir dildir. Sekiz ünlü harf ve aralarındaki uyum, Türkçenin ne kadar sağlam bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Büyük Ünlü Uyumu: Kelimelerin ilk hecesinde kalın ünlü bulunuyorsa sonraki hecelerde de kalın ünlü, ince ünlü bulunuyorsa sonrakilerde de ince ünlü bulunmalıdır. Meselâ, "Yeni yaptırdığımız evin kapısı güzel mi?" gibi.

Küçük Ünlü Uyumu: İlk hecede düz ünlü varsa sonraki hecelerdeki ünlüler de düzdür: başladığımız, yaralı, geçtiğimiz, yenilebilir gibi.

İlk hecede yuvarlak ünlü varsa sonraki hecelerdeki ünlüler dar yuvarlak veya geniş düz olma özelliği taşır: Kocaman, gücenmek, yuvarlak, göndermek gibi.

Geniş ve yuvarlak o, ö ünlüleri ise yalnızca ilk hecede vardır: koşmak, oynamak görmek gibi.

Türkçenin bu çok sağlam ses düzeni yabancı dillerden giren kelimeleri de etkilemiştir. Arif Nihat Asya'nın şiirinde anlatmaya çalıştığı gibi:

Ben ki, ateşle konuşurdum, selle konuşurdum,
İtil'le, Tuna'yla, Nil'le konuşurdum,
Sangaryos'u Sakarya yapan, İkonyum'u Konya yapan,
Dille konuşurdum.

Arapçadaki mümkün kelimesini mümkün, İngilizcedeki station kelimesini istasyon yapan, yabancı kelimelerin telaffuzunu kendi sistemine uyduran, Türkçenin ses özellikleridir.

Türkçe, eklemeli dillerden olup son ek alan bir dildir. Köklere getirilen eklerin her biri değişik kavramları anlatmaktadır. Türkçeyi öğrenmek, ekleri iyi öğrenmekle mümkündür. Kelime türetme imkânı bu ekler sayesinde çok geniştir.

Türkçede ekler genellikle tek hecelidir. Bununla birlikte iki veya daha çok heceden meydana gelen ekler de vardır: -leyin, -acak gibi.

Ekler yapıları bakımından ikiye ayrılırlar:

1. Yalın ekler (-a, -da, -la, -n)
2. Birleşik ekler (-ama, -dıkça, -lan, -maksızın)

Görevleri bakımından da yapım ekleri ve çekim ekleri olarak ikiye ayrılır.

Ekler ayrıldıktan sonra geriye kalan ve bölünemeyen anlamlı kısma da kök diyoruz. Türetme ve çekim sırasında köklerde genellikle bir değişiklik olmaz. Bu da yabancıların Türkçeyi öğrenmelerini kolaylaştırıcı bir unsurdur. Meselâ, gelmek fiilinin köküne zaman eklerini getirirsek, gel-i-yor, gel-ecek, gel-di, gel-miş, gel-ir, gibi şekillerle karşılaşırız. İngilizcede gitmek "to go" dur. Şimdiki zaman: going, geçmiş zaman: went, hikâye: gone olur. Yapı olarak go ile went birbirine hiç benzememektedirler. Ancak Türkçede de bazı isim ve fiillerin türetim ve çekimlerinde bazı değişiklikler olmaktadır:

ben/bana	demek/diyor	gelmek/getirmek
sen/sana	yemek/yiyor	gitmek/götürmek

Bunun sebebi, eklerdeki ses değişimleri veya kelime-lerin ve eklerin yapısındaki l,y gibi inceltici seslerdir. Bu ses değişiklikleri kurallıdır.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi türetim ve çekim sırasında meydana gelen değişiklikler çok farklı değişiklikler sayılamaz. Kelimenin sonundaki ses, sert ünsüz ise üzerine gelen ek ünlüyle başlıyorsa, bu sert ünsüzler genellikle yumuşamaktadır: etek/eteği, sokak/sokağa, yurt/yurdumuz gibi.

Bu özellikler de telaffuzla birlikte verilmelidir.

Türkçede vurgu da çok önemlidir. Cümle vurgusunu taşıyan kelimeyi yükleme yaklaştırırız.

Arabayı Ali getirdi. (Başkası değil)

Ali arabayı dün sabah getirdi. (Başka zaman değil)

Ali dün arabayı getirdi. (Başka şeyi değil)

Normal hâllerde cümle vurgusu yüklem üzerindedir: "İlk ders güzeldi" gibi.

Cümlenin temel unsuru fiildir. Bunun için sona getirilir. İkinci derecede önemli unsur fiilin önüne getiririz:

"Ahmet bugün okula gitti" cümlesinde unsur "gitti" dir.

İkinci unsur olarak Ahmet'i belirtmek istersek: "Bugün okula Ahmet gitti" deriz.

Tarih boyunca hiç değişmemiş olan bu sağlam yapı Türkçenin öğretiminde bize ışık tutmaktadır.

Sıfat tamlamalarında sıfat olan kelime ismin önüne gelir. Kısacası, her zaman esas unsur sondadır.

Üretim ve çekim sırasında kelimenin yapısında ses kanunlarına göre meydana gelen ses değişmelerini yazılışta gösterme esası çok önemlidir. Bu sayede Türkçede, söyleyiş oldukça yakın bir yazı dili meydana gelmiştir. Yazı dilimiz 1928 yılı İstanbul ağzını yaklaşık olarak aksettirmektedir.

Söyleyiş zamanla ve yer yer değişir. Yazılış ise bir gelenektir, devam eder. Bazı diller bir ilk yazılışa sıkı sıkıya bağlı kalırlar. Söyleyiş ve yazılış epeyce farklıdır. İngilizce, Fransızca gibi. Bazı diller ise yazılışta gelişmeye yer verirler ve onu adım adım söyleyişle yaklaşıtırlar. Almanca, İtalyanca gibi.

Türkçenin yazılışının söylenişle oldukça yakın olması da Türkçenin öğretilmesini kolaylaştıracı bir özelliktir. Her ses için ayrı bir harf ve her harf için yalnız bir ses esası gözetilerek hazırlanan Lâtin asıllı yeni alfabemiz, Anadolu lehçesinin seslerini karşılamaya yeterlidir. Duyduğu her sesi yazabilen ve gördüğü her harfi okuması gereken yabancı bir insanın, Türkçeyi öğrenirken çok zorlanmaması gerekir. Ayrıca, Türkçede bir harfin veya işaretin bile mânâyı değiştirebildiğini göz önüne alırsak, yazıya da çok önem verilmesi ortaya çıkar. Bu sebeple, yabancılara Türkçe öğretiminde, dikte, kompozisyon, okuma-anlama ve dinleme-anlama gibi alıştıırma türlerine çok yer vermeliyiz.

Türkçedeki sıfat-fiil ve zarf-fiiller her durumu kısa yoldan ifade edebilmeyi mümkün kılmaktadır.

"Az önce yediğı yemeğın midesini bozduğunu farkedince koşarak odadan çıktı." cümlesindeki söyleyiş kıvraklığı ve anlatım kısalığı Türkçeye has bir özelliktir.

Fiil çekimlerinde değişik kip ve zamanların anlatımında çeşitli görevleri olan son eklerin art arda sıkıca kaynaşması. diğer dillerde 5-6 kelimeyle anlatılabilen durumları bir kelimeyle ifade edebilme kolaylığı getirir: söndürülmedikçe, uyuyuveriyordu gibi.

Türkçenin, yeni kavramları karşılamaya ne kadar müsait bir dil olduğunu, bir kökten türeyen çeşitli kelimelerden anlayabiliriz. Mesalâ, sür- kökünden Türkiye Türkçesinde yaşayan yüz kadar türevin olduğunu, genellikle meslek eki olan -cı, -ci, -cu, -cü ekinin değişik durumlarda kullanılabildiğini (futbolcu, şekerçi, kahveci, gezginci, inatçı, yolcu, Atatürkçü, kesici gibi.) gözden uzak tutamayız. -lık, -lik, -luk, -lük eki ile dört çeşit isim yapabiliyoruz:

1. Bir nesnenin bulunduğu veya bağlı olduğu isimler: kömürlük, anahtarlık, ayakkabılık vb.
2. Organlarımızla ilgili olan aletlerin isimleri: gözlük, kulaklık, başlık vb.
3. İsimlerden sıfat yaparken: yemeklik, bifteklik. günlük vb.
4. Mücerred kavramları ifade eden isimler: güzellik, iyilik, doğruluk vb.

Bütün bu örnekler, Türkçemizin ne kadar zengin ve ne kadar güçlü bir yapıya sahip olduğu gerçeğini bize anlatmaktadır. Türkçenin anlam yapısını, anlatım gücünü ve zenginliğini daha iyi ortaya koyabilmek için Türkçeyle diğer dillerin karşılaştırılması gerekir. XV. yüzyılda Ali Şir Nevâî'nin Muhâkemetü'l-lügateyn adlı eseri bu konuda ilktir ve bize ışık tutmalıdır.

Türkçe somut anlatım dilidir diyebiliriz. Karşılaşılan durumları somut bir ifadeyle anlatırız ve sonra benzetmelere başvururuz.

Türkçenin, en ince ayrıntıları bile anlatan bir yapıya sahip olması ne kadar zengin bir dil olduğunu gösterir. (Anlatımı kuvvetlendirmek için çeşitli ikilemeler kullanırız.)

Türkçedeki akraba isimleri, renk çeşitleri çok zengindir. Sevgi, kızgınlık, sarhoşluk, çok konuşmak vb. konulardaki deyim zenginliği de Türkçenin kavram dünyasının ne kadar geniş olduğunu göstermektedir. Yalnızca Türkiye Türkçesindeki deyimlerin 6000 civarında olduğunu biliyoruz. Eski metinlerdeki veya diğer lehçelerdeki deyimleri de eklersek Türkçenin deyim yönünden ne kadar zengin olduğu ortaya çıkar.

Mesalâ; etekleri zil çalmak, ipin ucunu kaçırmak, baltayı taşa vurmak, saçını süpürge etmek, bin dereden su getirmek, yaka silkmek, külahları değişmek gibi birbirinden güzel, böylesine ince zekâ ürünü deyimler başka hangi dilde vardır?

Atasözleri ve bilmecelerimiz de Türkçenin kavram zenginliğini gösteren en güzel örneklerle doludur. Bunların yanında dua-beddua (alkış-kargış) da dilimizde zengin bir biçimde bulunmaktadır: Allah korusun, Allah ne muradın varsa versin, Allah tuttuğunu altın etsin, analı babalı büyüsün, Allah kabul etsin, gözünü seveyim, kesene bereket, güle güle kullan, uğurlu kademli olsun; ağaç yaşken eğilir, üzüm üzüme baka baka kararır; Manisa'dan Tire'den şimdi geçti buradan (rüzgâr) gibi.

Türkülerimiz, manilerimiz, şarkılarımız, şiirlerimiz, kısacası kültür unsurlarımızın hepsi, Türkçemizin zenginliklerini taşımaktadır. Yüzyıllar öncesinden süzüle süzüle bugünlere ulaşan kültür unsurlarımız (maddi ve manevi) incelendiğinde Türkçenin zenginliği ve sağlam yapısı daha iyi anlaşılacaktır. Zaten, dil öğrenmek, o dili konuşanların kültürü içine girebilmektedir. Yabancılarla Türkçenin öğretiminde esas, Türk kültürünü öğretmek olmalıdır. Yalnızca sokakta konuşulan dil yeterli değildir. Türk'ü tanıtmak birinci amaç olmalıdır.

C) TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE DİKKAT EDİLECEK TEMEL UNSURLAR

Türkçedeki kelimelerin kaç mânâya gelebilecekleri iyi verilmelidir.

Meselâ:

Yüz: 1. ad. ön taraf (insan yüzü, binanın yüzü)

: dış taraf (Kumaşın yüzü) dış/iç

: üst taraf (Suyun yüzü) üst/alt

: arka taraf (dağın arka yüzü)

yüz: 2. ad. yüz sayısı (100)

yüz: 3. eylem. bir sıvının üstünde kalmak (yüzmek)

yüz: 4. eylem. deriyi etten ayırmak (koyun yüzmek)

yüz yüze gelmek, yüz­süz olmak, yüz kuruş etmemek, yüzleşmek, yüzüne gülmek vb. deyimler de unutulmamalıdır.

Dil Öğretiminde Yardımcı Unsurlar

* Dil ve Anlam: Anlam, bir yanıyla dili, öteki yanıyla insan beynini ilgilendiren bir olgudur.

İlişki	<u>1</u>	<u>2</u>
bağlantılı	masa	sandalye
karşıt	derin	sığ
benzer	karanlık	siyah
üstterim	müzik	ses
eylem	masa	ye
uyaklı	uyan	dayan
adıl	kadın	o (dişil)

* DEMİRCAN Ömer, Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri, İ.Ü.Ed.Fak. Kasım, 1990 s/70

Öğrencilerin çok değişik durumlarda yeterli seviyede Türkçe konuşmalarını sağlayabilmek gerekir. Bir cemiyetin dilini incelemeden kültürünü incelemek imkânsızdır. Dil-kültür ilişkisinin üzerinde durulmalıdır. Dilin kültür taşıyıcılığı özelliği gözden uzak tutulamaz.

Türkçeyi Öğretirken Ortam Oluşturmak

Selâmlaşma ve tanışma
Bayramlaşma
Ziyaretler
Kız isteme
Sünnet düğünü
Mevlid
Hıdırellez
Askere gitme
Otelde kalma
Hasta ziyareti
Cenaze töreni
Başsağlığı dileme
Yıldönümü
Kandil gecesi
Nikah, nişan, kına gecesi vb.
Doğum-ölüm
Ev kiralama
Ders
Pazarlık
Yolculuk

Doktora gitme

Okula kayıt yaptırma

Milli bayramlar

Konaklama

Pikniğe gitme vb. sosyal faaliyetlere yer vermek gerekir.

Her dil hadisesinin içinde "dostluk kurmak", "bilgi almak veya bilgi vermek", "alış-veriş" gibi bir amaç vardır. Bunu insan bazen konuşarak, bazen işaretleyerek (göz kırpmak, jest, duruş, gülümsemek veya başını sallamak), bazen yazarak, bazen okuyarak, bazen de seyrederek ve dinleyerek gerçekleştirir. Bu sebeple, dört temel beceri olan dinleme-anlama-konuşma ve yazma geliştirilmesi gereken en önemli hususlardır.

Dil; 1. Şahıslar arasında çeşitli ilişkilerin kurulmasını sağlıyor.

2. Düşüncelerin ifade edilmesini sağlıyor,

3. Ortama (metnin konusuna) uygun dil örgüsünü kurup söyleyişi düzenliyor.

Bu yüzden, metinlerde ve diyaloglarda kullanılan dilin yaşayan Türkçe olmasına azami dikkat gösterilmelidir. Yoksa, Türkçenin yabancılarla sevdinilmesi zorlaşacaktır.

İlmi yazılar, makaleler, mektup, telgraf, dilekçe, görüşme, haberler ve hava durumu gibi ihtiyaca yönelik konulardan hareket etmede büyük yarar vardır. Öğrenciyi pratik bilgilerle donatmak onlardaki öğrenme isteğini artıracaktır. Daha sonra hayata, tabiata ve metafizik konulara

doğru bir geçiş olmalıdır. Bütün bunları yaparken, öğrenci-
nin kelime hazinesini arttırmak için, gerek kitaba bağlı
sözlükleri, gerekse diğer sözlükleri kullanma alışkanlıkla-
rını geliştirmeye çalışılmalıdır. Bu sözlüklerin de her za-
man kullanılabilecek bir ebatta olması daha yararlıdır. Burada
arada öğrenci, kelimelerin çeşitli mânâlarını da öğrenecek-
tir.

Atalar sözü ve deyimler sözlükleri de olmalıdır. Mes-
lek gruplarıyla ilgili, spor terimleri, ilmi terimler söz-
lükleri de olsa daha faydalı olacaktır. Burada en önemli
husus, sözlüklerde kullanılan kelime ve cümlelerin mânâları
kolay anlaşılır olmalıdır. Örnekler çok önemli ve dikkat e-
dilmesi gereken hususiyetlerdir.

I. ÖĞRENME YOLLARI

1) MANTIKA BAĞLI İŞLEMLER

-Sınama-Yanılma

-Örnekleme (Analogy; mesalâ, sûtçü, çaycı, biletçi, simitçi vb. Bakkalcı, manavcı olmaz, bunları hatırlatmalı.)

-Genelleme (Meselâ ünlü-ünsüz uyumundaki istisnalar belirtilmelidir.

-Tümevarım

-Tümdengelim

PSİKOLOJİK İŞLEMLER

-Çağrışım (Yakınlık, benzerlik)

-Şartlandırma (Pekiştirmeler gerektirir. Yanlışlar hemen düzeltilmelidir.)

2) BİLGİYE DAYALI İŞLEMLER

Beyindeki dil edinme kapasitesi üzerinde durulur. Geleneksel dilbilgisi çeviri metodunun yeniden ortaya konmasıdır. Daha önceki bilgilerin üzerine yenilerinin eklenmesidir.

3) ANA DİLDEN FAYDALANMA

Yabancıların Türkçe öğrenirken yaptıkları yanlışların büyük çoğunluğu kendi dilleriyle düşünmelerindendir. Yıllardır alıştıkları bir yapıyı hemen unutmaları beklenebilir. Fakat, bu durum üzerinde öğretmen, çarpıcı örnekler vererek öğrencilerin her durumda Türkçenin mantığına uygun düşünmelerini sağlamaya çalışmalıdır. Bu sebeple sınıfta Türkçenin dışında herhangi bir dile yer verilmemelidir. Eğer

Öğretmen sınıfta İngilizce veya Almanca açıklamalara yer verirse, o takdirde, öğrenciler her fırsatta İngilizce veya Almanca açıklama bekleyecekler ve bu öğretim, amacından çıkmış olacaktır. Gerek konuşmada gerekse yazıda yapılan hatalar çoğalacaktır. Kitaba bağlı yardımcı kitaplarda (sözlük veya anahtar kitaplar) çeşitli dillerde açıklamalar olabilir. Ama, bunlar öğrencinin daha önceden hazırlanması içindir.

Bir dili konuşanın o dili öğretebileceği fikri çok yanlıştır. Zaman zaman Türkiye'deki dershanelerin Avrupa'dan getirttikleri dil öğretmenlerinin filoloji mezunu olmadıklarına rastlıyoruz. Bu kişilerin İngilizce veya Almanca'yı ne kadar öğretebilecekleri ayrı bir merak konusudur. Özellikle, Almanya'da, Türkçe konuşan bazı kişilerin Türkçe öğrettikleri ve bunların öğrencilerin Türkiye'ye geldiklerinde yaptıkları dil hataları, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Yabancılarla Türkçe öğretecek öğretim elemanlarının, Türkçeye vakıf Türk kültürünü çok iyi tanıyan ve öğrencilerle kolayca diyalog kurabilen, sabırlı ve gayretli kişiler olması gerekiyor.

Öğretim iki esas üzerine kurulur:

1. Toplu öğretim. (Sınıfta veya televizyon-video-bilgisayar gibi araçlarla yapılır. Sınıfta öğretmenli öğretim şekli uygulanır. Diğer araçlarla öğretimde öğretmene pek ihtiyaç duyulmaz. Bu aletler sınıfta kullanıldığı zaman yönlendirici olarak öğretmene ihtiyaç duyulur.)

2. Kişiyeye yönelik öğretim. (Özel öğretmenle dil öğrenme şekli kendi kendine çeviri yapma ve insanın video ve

bilgisayar gibi aletlerle kendi kendine öğretim yapması şekli.)

Metodu belirlerken bu farklılıklar göz önüne alınmalıdır.

Türkiye'de dil öğrenme, evvelden beri ezbere dayalı ve dilbilgisi ağırlıklı olduğundan öğrencilerde büyük bir başarı göremiyoruz. Metodların incelenmesi ve geliştirilmesi ve Türkiye'ye uyabilecek metodlara göre eğitimcilerin yetiştirilmesi gerektiği halde, bu hiç önemsenmemiştir. Yabancı dil öğretimi ile yabancı dille öğretim her zaman birbirine karıştırılmış, ancak sömürge ülkelerde örneği görülebilen yabancı bir dille derslerin anlatımı yolu benimsenmiş üniversitelerimiz oluşmuştur. Kendi ana dilini tam mânâsıyla bilmeyen gençlerimizin, bu tip okullarda yabancı dille eğitim yapacağım diye çabalamalarının ülkemize yarar getirmediği, büyük ilim adamlarımızın azlığından belli olmuyor mu? Çünkü, kendi dilini tam olarak bilmeyen insanların başka bir dille nasıl düşündüklerini, zekâlarını o dille nasıl kullanabildiklerini tahmin etmek güç değildir. Bu yetersiz ve çok pahalı uygulamanın yerine modern metodlara uygun dil öğretiminin her kademedeki insanlara sunulması daha gerçekçi ve öğreticidir.

Osmanlı Devletinde yabancılara Türkçe öğretiminde uygulanan sistem, Türk ailelerinin yanına yerleştirilmeleri sonucunda yabancıların Türk kültürüyle birlikte Türkçeyi öğrenmeleridir. Bergamalı Kadri Efendi'nin yazdığı Müyessiretü'l-Ulûm (1535) adlı dil bilgisi kitabı da bize o zamanlarda dilbilgisi yönteminin uygulandığını gösteriyor.

Buradaki esas, anlatım ve mantıktı. O zamanlarda, ilim yapan insanlarımızın yabancı dilleri dilbilgisi ve çeviri metoduyla öğrendiğini anlıyoruz.

Dünya üzerinde birçok dil olmasına karşılık insanların ana dilinin dışında öğrendikleri dil sayısının çok az olması, dünyanın ticari, politik ve kültürel ihtiyacına yönelik olarak insanların tercihindendir. Kitle haberleşme araçlarının son derece yaygın ve etkili olduğu günümüzde, insanların değişik kültürleri öğrenme ve inceleme isteği, turizm, ikili antlaşmalar gibi konular yabancı dil öğrenme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Dünyanın birçok coğrafi bölgesine yayılmış olan Türklerle ilgilenme ihtiyacı da yabancıların Türkçe öğrenmesinde önemli bir sebep teşkil etmektedir.

II. YABANCILARA TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE TEMEL İLKELER

1. Dört temel beceriyi geliştirme: Dili bir haberleşme aracı olarak öğretirken dinleme, konuşma, yazma ve okuma becerilerinin birlikte öğretilmesi gerekir. Dilbilgisi de bu beceriler kazandırılırken yerine göre ayarlanarak verilebilmelidir.

2. Kullanılan, yaşayan Türkçeyi öğretme: Yabancı birinin ilk ihtiyaç duyacağı konular, günlük konuşma diliyle verilmelidir.

3. Türkçedeki sesleri en iyi biçimde çıkarabilmelerinin öğretilmesi: İmlâ ve telaffuz açısından bu son derece önemlidir.

4. Dilin temel cümle kalıplarını öğrenciye verme: Öğrenci yeni öğrendiği dil ile kendi dilini her zaman karşılaştırır. Dilin temel cümle yapısı iyi verilemezse öğrencinin dil yapılarını karıştırmaması kaçınılmazdır.

5. Öğretim materyalleri kolaydan zora doğru sıralanmalıdır: Temel bilgiler öğretilmeden öğrenciye dili kazandırmaya çalışmak çok zordur. Psikolojik olarak da insan zorlanmak istemez. Önemli olan öğrenene dili sevdirmektir.

6. Yeni yapıları, bilinen kelimelerle öğrenciye sunma: Bu, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracaktır. Burada verilen örnekler de önem taşır.

7. Öğrencilere öğrendiklerini kullandırma: En önemli ilkelerden birisidir. Öğrencinin o dili ana dili olarak konuşan kişilerin konuştuğu gibi öğrenmesi, ancak, bu öğrendiklerini pratiğe dönüştürmesiyle mümkündür.

8. Öğrencilerin hatalarının hemen düzeltilmesi: Hem telaffuz ve imlâ hem de cümle yapılarının iyice öğrenilmesi için bu şarttır.

9. Öğrencilerin seviyelerinin iyi belirlenmesi ve bu seviyeye uygun bilgilerin verilmesi.

10. Dili, ait olduğu kültürle birlikte öğretmeye özen göstermek: Dil öğretimi kültürün öğretilmesi demektir. Çünkü, dil kültürün aynasıdır.

11. Ders yapılırken monotonluktan uzaklaşılmalı çeşitlilik ve ilgi çekicilik olmalıdır: Burada öğretmenin rolü çok önemlidir. Çeşitli espriler yapabilme. öğrencilerin derse katılmalarını sağlayabilme, onları aktif hale getirme dil öğretiminde çok önemli konulardır.

12. Öğretilenlerin kontrolü için, sık sık alıştırmalar vermek, sınıf içi sohbetler yaptırmak, ev ödevleri vermek: Dil öğretiminde öğretilenleri test etmek, yanlışları düzeltmek ve öğrencilerin seviyelerini ölçmek için en önemli ve güvenli yoldur. Tabii ki, öğretilmeyenlerden sorulmamalıdır.

Bu on iki madde ile açıklamaya çalıştığım dil öğretiminin ilkelerinin amacı, öğrenciye dili öğretirken onu sıkıkmama, onda ilgi uyandırma. dilin içine girmesini sağlama öğrendiklerini hayata geçirebilme, kısacası, öğrendiği dili kurallarıyla yazılı ve sözlü olarak kullanmasını sağlamaktır.

Ç) YABANCILARA TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE TAKİP EDİLECEK TEMEL UNSURLAR

1. KİTAP VE KONULARIN SEÇİMİ

Bütün araçlar, dil öğretiminin daha iyi ve tesirli olması için hazırlanmıştır. Bu araçların nerede ve hangi maksatla kullanılacağı öğretim elemanlarına iyice öğretilmelidir.

Ders kitabının hazırlanması da çok önemlidir. Diyaloglardan resimlere. karikatürlere kadar üzerinde titizlikle durulması gereken bir çalışma ürünü olan kitap, belli bir amaca göre hazırlanmalıdır.

Kitapta önce alfabe verilmelidir. Yabancılar Türkçeyi öğretirken en çok üzerinde durulması gereken konulardan biri de telaffuzdur.

Büyük ve küçük harfler tanıtılmalı, düz yazı ve el yazısı örnekleri verilmelidir.

Harflerin çeşitleri öğretilmelidir:

vokal-sesli-sedalı-ünlü

konsonant-sessiz-sedasız-ünsüz

Büyük ve küçük ünlü uyumları örneklerle anlatılmalıdır.

Hece ayırımına dikkat edilmeli, özel isimlerin yazılış şekilleri örneklerle anlatılmalıdır. Kültür farklılıkları iyi verilmelidir. Meselâ:

Türkçede "içmek" fiilini birçok yerde kullanırız.

çay içmek

sigara içmek

çorba içmek

and içmek

dersi su gibi içmek vb.

Mefhumlar iyi verilmelidir. Mefhum kargaşası yabancıyı da güç durumda bırakır. Dil bir araçtır. Amaç kültürü öğretmek olmalıdır. Konuların sıralanışı da önemlidir. Örnek verecek olursak:

Öncelikle,

Kendini tanıtmak: Ad, adres, telefon, cinsiyet, medeni hali, milliyet, iş aile vb.

Çevreyi tanıtmak: Ev hayatı ve ev şekli, aile, ana-Baba çocuklar vb. Evdeki eşyaların isimleri ve evin özellikleri.

Eğitim: Okul, dersler, imtihanlar, gelecekte yapmak istediği iş vb.

Boş zaman, eğlence: Sinema, tv, tiyatro, spor, sanat, müzeler, geziler vb.

Seyahat: Tatiller, ülkeye giriş-çıkış, otel, yurtlar, kamplar, yolculuk ücreti, bilet, bagaj, hangi araçlarla yolculuk edildiği vb.

İlişkiler: Arkadaşlık, davetler, randevular, yazışmalar vb. sosyal konular.

Sağlık: Vücudu tanıma, hastalıklar, korunma, tedavi, teşhisler, tıbbi terimler, doktor, hastane vb.

Alış-Veriş: Pazar, manav, çarşı, fiyatlar, giyecekler, yiyecekler vb.

Çeşitli hizmetler: PTT, Polis, toplu taşıma vb.

Günlük aktüel olaylar, problemler, kültürel, savaş, barış, eğitim, evlilik vb. gibi konular.

Konu ile amaç arasında bir münasebet vardır. Dil öğretiminde konular, verilmek istenen gramer yapılarına uygun olarak hazırlanmalıdır. Öğrencilerin sadece öğrendikleri kelimelerle konuştukları ve durumları kavrayabildikleri göz önüne alındığında, konular hazırlanırken ne kadar dikkat edilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Birbirini takip edecek olan konuların bir bütünlük içinde ele alınması gerekir. Eğitimde bilinenden bilinmeyene ilkesi burada da geçerlidir.

Tanışmayla başlayan kitap ve kitaplar sonlarda mücerret konulara yer vermelidir. Böylelikle öğrenci, zaman içinde Türkçeyi iyi kullanmasını öğrenecek ve her konuda tartışabilecek seviyeye gelecektir.

İnsanların birbirleriyle münasebetlerini sağlayan konuşmadır. Biz de konuları hazırlarken diyaloglara büyük önem vermeliyiz. Öğrencinin sınıfta dikkatini yüksek seviyede tutan okuma parçaları, genellikle diyaloglardadır. Bu diyaloglardan öğrendiklerini hemen uygulamaya koymak isteyen öğrenci, kendisinin Türkçeyi güzel konuştuğu söylendiğinde daha gayretli olacaktır. Dil öğreniminde psikoloji de çok önemlidir. İnsanın dile karşı psikolojik bir direnişi vardır.

2. DİL KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Ders konularının seçiminde milli kültürümüze sıkı sıkıya bağlı olmalıyız. Çünkü, hedef kitlemiz, Türkçeyi öğrenirken bizi öğrenmekte. Milletimizin davranış ve tutumlarını öğrenmeleri esas alındığına göre, milli yazar ve şâirlerimizin eserlerinden yararlanmak en tabii yoldur. Öğrencilerin seviyelerine uygun olarak hikâyeler, fıkralar, atasözleri, deyimler ve güzel sözler seçilmeli ve ders programlarının içine serpiştirilmelidir. Çünkü, dil kültürün taşıyıcısı, onun aynası olma özelliğine sahiptir.

Dil kültür taşıyıcısı olduğu için, insanlar, birbirlerini hiç görmese de dil vasıtasıyla birbirlerini anlarlar. Bir milletin manevi şahsiyeti olan kültürün koruyucusu ve onu yüzyıllar ötesine taşıyan dildir. İnsan, kelimelerle düşündüğü için dil ve düşünce içiçedir. İnsan, iç dünyası ile dış dünya arasındaki bağlantıyı dille kurmaktadır. İnsan topluluklarını da maddi ve manevi yönleri ile birbirine bağlayan en önemli araç dildir. Milletlerin duygu ve düşünce hayatı, tarihi ve sosyal hayatları ile beraber devam ettiğine göre, dil, milli kültüre sıkı sıkıya bağlıdır.

İnsanlar, birbirlerine karşı duygu ve düşüncelerini, sevgi ve saygıyı arkadaşlığı, dostluğu, kısacası her durumu dilleriyle ifade ederler ve bir kültürü yaşatırlar. Dil, bu özelliğiyle kültür taşıyıcılığı yapmaktadır.

Dilde zenginlik, bir dilin, edebiyat, sanat, felsefe ve bilim dili kavramlarını, en ince ayrıntılarıyla karşılayabilecek bir duruma gelmesidir. Dilin kelime hazinesi de

ait olduğu kültürün bir aynası durumundadır. Kültürün zenginliğine ve çeşitliliğine göre dilin kavram dünyası geniş veya dar olacaktır.

Türk kültürünün çok zengin olmasından ötürü, Türkçenin kavram dünyası da çok geniştir. Ders kitabı ve konular hazırlanırken, Türkçenin bütün özelliklerini ve zenginliğini yansıtabilecek düzeyde olmalarına zen gösterilmelidir.

Okuma alışkanlığı çok önemlidir. Bu sebeple, metinlerin kısa ve anlaşılır olması, öğrenciyi sıkmaması gerekir. ğrenme süreci dediğimiz dikkat süresi çok önemlidir. Bazı ğretmenlerin çok uzun konuşarak öğrenciye konuşacak zaman bırakmaması, hem dersi sıkıcı hale getirir hem de istenilen ğretim yapılamaz. Ben, bir sınıfta ders anlatırken yerine ve seviyesine göre, fıkra anlatan, espri yapabilen bir hocanın daha yararlı olacağı düşüncesindeyim. Böylece, ğrenciler, hem sıkılmıyorlar hem de değişik şeyleri düşünmeyi öğreniyorlar. Türkçeyi öğretirken, bir bilgi dersi değil, bir ifade ve beceri dersi olduğunu unutmamalıyız. Öğrencilerin çeşitli alıştırmalar, oyunlar ve testlerle aktif duruma gelmeleri sağlanmalıdır.

Yabancılarla Türkçenin en iyi ğretilebilmesi için, bilgi seviyelerinin sağlıklı bir şekilde belirlenmesi gerekir. Hiç bilmeyenlerle, biraz Türkçe bilenleri veya çok bilenleri ayrı ayrı sınıflamak ve sınıftaki öğrencilerden Türkçeyi en az bilene göre öğretime başlamak esas olmalıdır.

* "Her dilin bir esnekliği vardır, her şeyi içine alır, her şeye yeniden kendinden bir ifade verebilir.

Dil, insana hiçbir şart altında mutlak bir sınır olamaz. Bir millet kültür bakımından ileri ise, yüksek bir düşünce hayatı varsa, milletlerin bu üstünlükleri er geç dillerinde ortaya çıkacaktır."

* AKARSU Bedia, Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı, İstanbul Matbaası, 1955 s/84

3. DERSİN İŞLENİŞİ

Dil öğretiminde dört temel ilke olan dinleme, okuma, konusma ve yazma becerilerini geliştirmek esas olduğuna göre, derslerde bu konulara yeterince ağırlık verilmelidir. Bazı dilbilimcilere göre, dili öğrenenlerin amaçlarına göre bu becerilerin bazılarına daha çok önem vermek gerekir. Meselâ, akademik bir çalışma yapmak isteyenlere okuduğunu anlamaya yönelik bir öğretim tarzı benimsenmelidir. Turistik amaçla dil öğrenmek isteyenler için de dinleme ve konuşma ağırlıklı bir öğretim yapılmalıdır. Bu becerileri geliştirirken diğer becerileri de kullanmak zorundayız. Meselâ, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirirken bunlara % 70, okuma ve yazmaya da % 30 ağırlık verilmelidir.

Bazen, sadece dinleme ve konuşmaya ağırlık verip okuma ve yazmaya hiç yer vermemeye çalışan öğretim şekilleri görmekteyiz. Okuma ve yazma sonradan da öğrenilir denmektedir. Oysaki, insan, öğrendiği dili kendisi okuyup yazabildiği ölçüde daha kalıcı olarak öğrenmektedir. Duyulanlar çabuk unutulabilir.

Bizim hedef kitlemizin amacı ne olursa olsun, belirli bir plân ve programa göre öğretim yapılacak bir ortam göz önüne alındığında, Türkçeyi öğrenen kişilerin her konuda okuduğunu ve duyduğunu anlayabilecek, kendi düşüncelerini yazılı ve sözlü olarak ifade edebilecek hale gelmelerini sağlamak metodumuzun ana prensibi olmalıdır. Aktif metodun amacı, öğrencinin öğrendiğini dilin bütün inceliklerini

öğrenmesi ve uygulamada yeterli hale gelmesidir. Dinleme-Anlama-konuşma ve yazma becerilerini geliştirmek için dikte, kompozisyon, sözlü anlatım, okuma-anlama, dinleme-anlama ve dilbilgisi çalışmalarına yer vermemiz gerekir. Bunları nasıl yapacağımızı kısaca açıklayalım:

a. Dikte: Her dersin bitiminde okutulan metinden seçilmiş olan cümleler, öğretim elemanı tarafından, öğrencilerin anlayabilecekleri bir hızda okunur. Okuma işlemi bittikten sonra öğrencilerin yazdıklarını kontrol etmeleri amacıyla ikinci defa cümle cümle okunur.

Dil öğretiminde konuşmanın yanında yazı da büyük önem taşımaktadır. Konuşmada yapılan küçük hatalar hoşgörüle karşılanırken yazıda yapılan hatalar hiç hoş karşılanmaz.

Dikte çalışmaları, dili ve dilin kurallarını doğru kullanmanın yanında bir mesajı doğru olarak verebilmeyi de öğretir. Bu sebeple dikte, imlâ kurallarını öğretmede, noktalama işaretlerini benimsetmede çok yararlı bir çalışmadır.

Yukarıda bahsettiğim dikte şeklinin yanısıra, verilen cümlelerdeki şahıs zamirlerini değiştirmeleri veya verilen cümleyi pasif (edilgen) ve dönüşlü yapmaları istenebilir veya cümledeki zamanın dışında öğrendikleri diğer zamanlara bu cümleyi uydurmaları istenebilir.

Bu alıştırmalar yapıldıktan sonra öğrencilerin kağıtlarını öğretmen toplar ve kontrol etmeleri için, her öğrencinin kağıdını bir başka öğrenciye verebilir. Bunun da amacı öğrencilerin hem arkadaşlarının hatalarını görmeleri hem de kendi hatalarını düzeltmeleridir. Böylece öğrenci, hiçbir

zaman pasif durumda olmaz, her dakika aktif olmak zorundadır. Bu çalışmayla, öğrenci ezbercilikten kurtulup dili bilerek kullanmaya başlar. Dikte çalışmalarında videodan da faydalanabiliriz.

Dikte çalışmaları, dili doğru şekilde kullanmayı ve telaffuz hatalarını azaltmayı sağlar. Türkçede vokallerin ne kadar önemli olduğunu biliyoruz. Ünlü uyumlarını öğretmenin en iyi yolu da dikteye önem vermektir. İnsan, öğrendiği dili yazarak çalışırsa öğrendikleri daha kalıcı olmaktadır. İleri seviyedeki öğrencilere gazete ve dergilerden seçilmiş makalelerden dikte yapılabilir.

b. Kompozisyon: Öğrencilerin öğrendikleri cümlelerle kendilerini ve çevrelerini anlatmaları istenerek kompozisyon çalışmalarına başlanır. Müşahhas konulardan başlayarak mücerret konulara doğru bir yol takip edilmelidir. Eğitimde basitten zora doğru ilkesini hiçbir zaman göz ardı edemeyiz.

Kompozisyon yazdırmadaki en önemli amaç, öğrencilerin her konuda düşünmelerini sağlamaktır. Kompozisyonda giriş, gelişme ve sonuç ilişkisine öğrencilerin dikkat etmeleri, noktalama işaretleri ve imlâya uygun hareket etmeleri özen gösterilecek hususlardır.

Kompozisyon yazdırırken, öğrencilerin, tasvirler yapabilmelerine, sebep-sonuç ilişkisine dikkat ederek olayları anlatmalarına dikkat etmeliyiz.

Mektup ve dilekçe örneklerine de yer vererek öğrencilerin sosyal hayattaki ihtiyaçlarının hepsini karşılamaya

çalışmalıyız. Bunların yanında, rapor tutmak, form doldurmak, telgraf çekmek gibi yazışma örnekleri de öğrencilere uygulamalı olarak gösterilmelidir.

c. Sözlü anlatım: Dil öğretiminin en önemli amacı, öğrencilerin öğrendikleri dili, anlaşılır şekilde konuşabilmeleridir. Konuşma sadece bilgiye dayalı değildir. Öğrencinin zekâ seviyesiyle de alâkalıdır. Dil öğretiminin her kademesinde konuşma öğretimi yapılır. Özellikle, her konuda sebep-sonuç ilişkisine bağlı olarak soru-cevap tekniğine yönelmemizle, ikili çalışmalar veya grup çalışmaları ve alıştırma-ların karşılıklı yapılmasında konuşma becerisi öne çıkar.

Yabancılarla Türkçenin öğretiminde en uygun metod olarak gördüğüm aktif metodun önemli özelliği de, oyunlaştırarak canlandırma tekniğine çok yer vermesidir. Sözlü anlatımın gelişmesini sağlayan ve öğrenciyi aktif hale getiren bu tekniktir. Çünkü, insan kendi uyguladığı becerileri kolay kolay unutmaz. Sözlü anlatımı geliştirecek bazı alıştırma-lara yer verilmelidir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Diyalog: Öğrencilere, kitaptaki diyaloglara uygun olarak yeni diyaloglar bulmaları öğretilir. Sınıf içerisinde çeşitli roller dağıtılarak karşılıklı konuşma ortamı meydana getirilir. Böylece, öğrencilerin öğrendikleri dili çeşitli yönleriyle aktif olarak kullanabilmeleri sağlanır. Bu alıştırma şekli videoyla da yapılabilir. Öğrencilerin seviyelerine uygun bir diyalog filme alındıktan sonra, diyalogdaki bir kişinin konuşması bitince film durdurulur.

ve karşısındakinin ne cevap verebileceği öğrencilere tahmin ettirilir. Tahminler bittikten sonra filme devam edilir ve öğrenciler, kendilerinin vermiş oldukları cevapları kontrol ederler. En uygun cevap öğrencilere tekrarlatılabilir. Ayrıca, videoyla gerçek ortamlar sınıfa getirilmiş olur. Bu da öğretimi daha sağlıklı kılar.

2. Konu anlatma çalışmaları: Öğrencilerin ilgi duydukları konularda konuşmalar hazırlayıp sınıf huzurunda anlatmaları ve sorulan soruları cevaplamalarıdır. Bu çalışmayla da öğrenci hem yeni kelimeler öğrenecek hem de pasif durumdan kurtularak aktif hale gelecektir. Burada, konuşmacının hatasını diğer öğrencilerin bulup düzeltmeleri de istenerek sınıfın tamamının sözlü anlatıma gereken önemi vermesi sağlanır.

3. Tartışmalar: Sınıf içinde öğretmenin ortaya atacağı herhangi bir konuda öğrencilerin kendi fikirlerini ortaya koyup savunmaları sağlanır. Herkes kendi görüşünü hızla anlatacağından öğrencilerin dili kıvrak bir şekilde kullanmaları gerekecektir. Tartışma sırasında öğretmenin araya girip hataları düzeltmesi şart değildir. Yanlış kullanımlar daha sonra öğrencilere hatırlatılabilir. Önemli olan öğrencinin her konuda konuşmaya katılmasıdır. Tartışmalar da öğrenciyi aktif hale getirir.

4. Hazırlıksız konuşmalar: Öğrencilerden bir kelime veya bir durumla ilgili olarak konuşmaları istenebilir. Hazırlıksız olan öğrenci kendi muhakeme gücüyle ve kelime bilgisiyle cümleler kuracaktır. Bu da öğrencinin öğrendiği dilde düşünme yeteneğini arttırır. Hazırlıksız konuşmalar ferdi olabileceği gibi soru cevap şeklinde de olabilir.

5. Hikâye anlatma: Her öğrencinin kendi kültürüne ait olan hikâye, masal, fıkra veya nükteleri öğrendiği dil- le anlatması istenir. Bu çalışmayla öğrencilerin çeviri ya- pabilme becerileri de ortaya çıkar. Ayrıca, öğrencilere ya- rım kalmış bir hikâye verilerek tamamlamaları istenebilir. Bu çalışma da hem anlamayı hem de anlatmayı geliştirecektir.

Sözlü anlatımı geliştiren yukarıdaki çalışmalarda, dikkat edilecek en önemli husus telaffuzdur. Dil öğrenimi sesleri tanımakla ve kelimeleri kullanmakla başlar. Bu se- beple öğrencilere Türkçedeki sesleri çok iyi vermek gerekir. Telaffuz öğretimi ilk andan itibaren öğretimin her kademe- sinde öğretmenin üzerinde durması gereken bir husustur. Ak- si takdirde, sınıftaki her öğrencinin sesleri ayrı çıkar- ması, bozuk konuşmalar kaçınılmaz olacaktır. Öğrencilerin ana dillerindeki alışkanlıklarından dolayı yeni öğrendikle- ri dildeki sesleri önceleri yanlış telaffuz etmeleri normal- dir. Fakat, bu yanlışlıklar zaman içerisinde önemle üzerin- de durularak düzeltilmelidir.

Telaffuz öğretimi sırasında kelime ve cümle vurgula- rının üzerinde önemle durulmalıdır. Tonlama ile vurgunun farklılığı üzerinde durulmalıdır. Telaffuz çalışmaları bir- birine yakın olan kelimelerle yapılabilir. Ayrıca, öğretmen öğrencilerden birinin kulağına bir kelimeyi doğru telaffu- zuyla fısıldar, her öğrenci duyduğu kelimeyi yanındakinin kulağına fısıldar ve en sondaki öğrenci bu kelimeyi yüksek sesle sınıfa söyler. Kelime sık değişebileceğinden sınıfta gülüşmeler olacaktır. Bu neşeli çalışmayla telaffuz üzerin- de -sıkıcı olmadan- durulmuş olur.

ç. Okuma anlama: Okuma anlama çalışmaları, öğrencilerin kelime hazinelerini zenginleştiren, okuma becerisi kazandıran, okuduklarından verilen mesajları çıkarabilme becerilerini arttıran uygulamalardır.

Okuma öğretiminin; öğrencinin kelime hazinesini zenginleştirmek, doğru ve anlayarak okuma becerilerini arttırmak, okuma parçalarıyla kültür hazinesinin içine girmek, anlatım gücünü geliştirmek, yazarın anlatmak istediğini tam olarak kavrayabilmek, okunulan parçanın özetini çıkarabilmek, konuya uygun bir başlık bulabilmek, bilinmeyen kelimelerin anlamlarını kestirebilmek gibi amaçları vardır.

Öğrenciler, derslerdeki diyalogları veya bir konu hakkında yazılmış paragrafları, sınıf içinde sesli okurlarken normal konuşma hızına yaklaşan bir okuma hızına kavuşurlar. Bu sesli okuma-anlamanın yanında sessiz okuma da öğretilmelidir. Çünkü, insana hayatı boyunca belki de en çok gerekli olan şey sessiz okuma ve okuduğunu anlayabilmedir. Öğrenci, merak ettiği her kitabı ve gazeteyi okumak isteyecektir. Sınıf içerisinde belli başlı yazıları okuyan öğrencilerin her alanda okuduğunu anlayabileceğini düşünmek imkânsızdır. Sınıfta öğrenciye okuma alışkanlığı kazandırılırsa, dili sevmesi sağlanırsa, o da her zaman pratigini geliştirme ihtiyacını hissedecektir. Bu da, onun dil ile içiçe olan kültürün içine daha çok girebilmesini sağlayacaktır.

Sesli ve sessiz okuma-anlama çalışmalarında çeşitli soru tekniklerini kullanmak en doğrusudur. Bunlar; soru-cevap, doğru ve yanlış bulma, boşluk doldurma veya çoktan seçme gibi test türleridir.

Okuma metnini, önceden öğrencilerin evlerinde bir kere okumalarında mutlaka yarar vardır. Öğrenci okuyup da anlamadığı kelime ve cümle yapılarını sınıfta daha iyi kavrayacaktır. Okuma-anlama çalışması, öğrencinin okuduğunu değişik kelimelerle tekrar edebilme alışkanlığını da geliştirecektir.

Okuma parçaları, öğrencilerin seviyelerine uygun olmak zorundadır. Öğrencilerin, Türkçenin ses yapısını ve telaffuzu daha iyi kavrayabilmeleri için, ilk derslerdeki ses tanıtımı bittikten sonra hemen okumaya geçilmelidir. Böylece, cümle içerisindeki kelimelerde bulunan sesleri nasıl çıkardıkları hemen ortaya konulacağından düzeltme şansı artacaktır. Burada öğretim elemanının dikkatine ihtiyacımız vardır.

İleri seviyedeki Türkçe öğretiminde ise, edebi metinlere, hikâyelere yer vermek ve branş Türkçesi öğretmek(fen, sosyal bilimler, tıp vb.) amacıyla çok çeşitli yazı parçaları sınıfa getirilmelidir.

Kelime Öğretimi

Okuma-anlama çalışmalarının en önemli özelliğinden biri de kelime öğretimidir. Dilbilgisi-çeviri yönteminde kelimeleri bir liste halinde karşılıkları yazılmış olarak öğrenciye verme esastır. Düzvarım yönteminde ise bir anlam bütünlüğüne uygun olarak kelimelerin öğretilmesine önem verilmektedir. Son yıllarda, iletişim yöntemiyle ortaya çıkan ise, kelimelerin iletişime uygun olarak öğretilmesidir.

Kelime öğretiminde hedefler iyi belirlenmelidir. Temel söz varlığının kitaplarda verilmesi, kullanım derecesine göre kelimelere öncelik tanınması, her şeyden önce, öğretmenin yalnız kitaba bağlı olmaması öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun olarak kelime seçimine dikkat etmesi gerekir.

Öğrencinin, öğretilen kelimeleri yazılı ve sözlü olarak tam mânâsıyla anlayabilmesi, o kelimeleri yerinde ve doğru olarak kullanabilmesi çok önemlidir. Çünkü, öğrencinin verilen kelimeleri hatırlayabilmesi oldukça zordur. Kelime öğretiminde pandomim, televizyon, video programları da kullanılmalıdır. Çünkü, görerek, yaşayarak öğrenme en etkili olanıdır. Kelimelerin son harfiyle yeni bir kelime türetme gibi zevkli oyunlarla kelime öğretimi desteklenmelidir. En iyi kelime öğretimi şekli de, öğrencilerin seviyelerine ve arzularına uygun kısa yazı, fıkra ve hikâye gibi yazı parçalarının sınıfta okunarak tartışılmasıdır. Türkçe kelimeler, 4-5 bin temel kelimedenden son ekler aracılığıyla türemiştir. Bu temel kelimeleri öğretmek öncelik taşımaktadır.

d. Dinleme anlama: Dinleme anlama öğretiminin amacı, öğrencinin konuşanın verdiği mesajı doğru olarak anlayabilmesidir. Telaffuz, vurgu ve tonlamaların sebep olduğu anlam değişiklikleri de öğrenciye verilmiş olur. Öğrenci, duyduğu bir metni yazılı ve sözlü olarak tekrar edebilmeli, duyduğu yeni kelimeleri cümlelerdeki anlam bütünlüğüne göre tahmin edebilmeli, parçada geçen kişileri, zamanı, olayların oluş sırasını anlatabilmeli, o konuda sorulan sorulara cevap verebilmelidir.

Dinleme-anlama öğretiminde teybin, televizyonun büyük önemi vardır. Teyp, televizyon, video gibi araçların yardımıyla öğrenci, Türkçeyi normal hızında ve telaffuzunda duyma imkânına kavuşacaktır. Sadece sınıfta bazı metinleri okumakla dinleme-anlama öğretimi amacına ulaşamaz. Günümüzde hızla ilerleyen teknolojisii sayesinde dil öğretimine giren araçlar (televizyon, video, teyp, bilgisayar, tepegöz, slayt bilgisayar vb.), klâsik metodları geride bırakan yenilikler getirmiştir. Bizim de bu araçları en uygun şekilde kullanmamız gerekir. Bu araçlar sayesinde, Türk kültürünü tanıtmak da çok kolaylaşacaktır. Bunun için, iyi senaryolarla çekilen filmlere, dizilere ihtiyaç vardır. Video destekli dil öğretimine gereken ağırlık verilmelidir. Çünkü, günlük hayatı, gerçek ortamları videoyla sınıfa getiririz. Monotonluğu ortadan kaldırırız. Normal konuşma hızını da videoyla öğretebiliriz. Meselâ, bir şehrimizden veya tarihi bir beldemizden bahsederken orayla ilgili görüntüler ve bilgiler verilebilir. 15-20 dakikalık özel olarak hazırlanmış bu filmler, önce kompozisyon halinde bir kâğıt üzerinde öğrencilere sunulmalıdır. Öğrenciler kâğıttakileri okurken öğretmen müdahale etmemelidir. Daha sonra videodaki film seyredilirse öğrencide kalıcı tesirler yapar. Böylece hem okuma-anlama hem dinleme-anlama hem de görerek pekiştirme bir arada yapılır.

Kısa filmler öğrencilere görüntüsüz olarak dinlettirebilir ve öğrencilere hangi kelimeleri anladıkları sorulabilir. Öğrencilere çeşitli sorular sorulur ve tahminler yürütülür. Daha sonra film baştan sona seyretililerek duyduklarının görüntüyle bütünleşmesi sağlanır.

Özel isimlerin büyük harfle başlaması, sonuna kesme işareti konması fakat, yapım yekinden sonra konmaması (Atatürkçü. Ankaralı gibi), -ki ekinin ve ki bağlacının yazılışları, imlâ ve noktalama işaretlerinin öğretilmesi gibi konular derslerin bitiminde televizyondan seyrettirilerek pekiştirilebilir.

Bütün bu çalışmaların sonunda dinleme-anlama becerisinin gelişip gelişmediğini anlamak için ölçme ve değerlendirmeye gereken önem verilmelidir.

e. Dilbilgisi: İnsan, ana dilini öğrenirken dilbilgisine ihtiyaç duymaz. Uzun bir zaman içinde ezber, tekrar ve benzetme yoluyla dil öğrenilir. Yabancılarla Türkçenin öğretilmesinde ise dilbilgisine ihtiyaç vardır. Çünkü, öğrenci ikinci dili öğrenmektedir ve ana dili ile öğrendiği dili devamlı karşılaştırmaktadır. Zaman açısından da düşünüldüğünde, dilbilgisi öğretimine ihtiyaç olduğu ortadadır. Başka türlü de Türkçeyi kısa zamanda öğretebilmek zordur.

Kitaplara uygun aralıklarla yerleştirilmesi gereken dilbilgisi kuralları, mantıkî bir silsile oluşturmalıdır. Ders kitaplarındaki metinlerin, bu sıraya göre, dilbilgisi kurallarıyla yazılmış olmaları gerekir. Meselâ, şimdiki zamanın öğretilceği bir metinde, daha henüz öğretilmemiş olan geniş zamanlı cümlelerin olması doğru değildir.

Daha ilk derslerden itibaren Türk dilinin yapısını öğrencilere iyi verebilmek gerekmektedir. İsimleri, fiilleri, sıfatları, zarfları ve şahısları nasıl ve nerede kullanacakları öğretilmezse yanlışlıklar sürüp gider ve düzeltilmesi zorlaşır.

Dilbilgisi öğretiminin kuru kuruya olması doğru değildir. Dilbilgisi kuralları, okuma parçaları, dinleme-anlama vb. alıştırtma türlerinin içine serpiştirilmelidir. Verilecek örnek cümlelerin de çok kullanılır olmasına dikkat edilmelidir. Her dersin sonunda öğretilen gramere uygun olarak hazırlanmış testler öğrencileri sinama için ve öğrenilenleri pekiştirmek için gereklidir.

A.Ü. TÖMER'in Mart 1988'de çıkardığı Dünyada Türkçe Öğretimi adlı dergide, Asım Tanış'ın, Türkçenin Yabancılar Öğretiminde Bir Yöntem Denemesi adlı makalesinde dilbilgisinin önemi şöyle belirtiliyor: *"Bilindiği gibi dil ya da yabancı dil öğretimi yalnızca sözcük öğretimi demek değildir. Bunları birlikte kullanmak istediğimizde sevimli de sevimsiz de olsa, karşımıza dilbilgisi ya da dilbilgisi kuralları çıkacaktır. Onları yerli yerinde kullanmadan, uygulamadan, bir yabancı dilin öğrenilmiş sayılamayacağını söylemek bile gerekmez.

Dolayısıyla Türkçeyi öğretirken de ilk akla gelen dilbilgisi olacaktır. Türkçenin dilbilgisini kurallarını gerektiği gibi öğretmeden kendisi de öğretilemez. Bu da apaçık bir gerçektir.

Ne var ki dilbilgisini, Türkçenin dilbilgisi kurallarını da yabancılar öğretim açısından, bir sıraya, bir düzene koyup öğretmek gerekiyor.

* Dünyada Türkçe Öğretimi, A.Ü. TÖMER Yay. Ank. 1988 s.40.41

Yabancılara Türkçeyi öğretmek amacıyla düzenlenen dil-bilgisi yapıtlarının çoğu böyle bir ayrıntıyı göz önünde tutmamış, alışılan biçimler dışına pek çıkmamış, batı dillerinin dilbilgisi biçimlerini Türkçeye uygulamaya çalışmıştır. Oysa, her dilin kendi özelliklerine göre öğretilmesi gerektiği gibi, Türkçe de kendisinden yola çıkılarak öğretilmeli.

Batı dillerine uygulanan ölçülerle Türkçenin öğretilmesi kolaylaşmıyor. zorlaşıyor. Dolayısıyla başka dilin ya da dillerin özelliklerini ve kurallarını Türkçede arayıp ona uygulamaya çalışmak yerine, Türkçeden yola çıkmakla öğretimin yapılması zorunluğu ortaya çıkıyor."

Doç. Dr. Sevim Sönmez ise şöyle söylüyor:

"a. Bir yabancı dil öğrenilirken en çok güçlük çekilen hususlar, bu dilde bulunup da öğrencinin ana dilindeki yapılara benzeyenlerdir.

Örneğin:

Türkçede birisine veya bir şeye bakmak (dativus) denildiği halde;

(Fransızcada): Regarder quelqu'un ou quelque chose...
(accusativus alır.)

(İtalyancada): Guardare qualcuno (accusativus alır.)

(İngilizcede): Look at (locativus alır.)

(Almancada) : Anschauen (accusativus alır.), vb...

b. Öyleyse bir yabancı dil öğrenmek için her ulusun özel bir yöntemi olması gereklidir, yani herhangi bir dil evrensel yöntemle öğretilemez, çünkü her ulus, ana dili ile amaç dili arasındaki ilişkilerden doğan çeşitli güçlükleri yenmek zorundadır."

* SÖNMEZ Sevim Doç. Dr., "Yabancı Dil Öğretimi Üzerine", Dil Öğretimi Dergisi, A.Ü. TÖMER Yay., Mayıs 1991 Ankara s/8

Bunlar da bize, seeimiz metodun Türkçenin zellik-
lerine göre seçilmesi gerektiğini ve metodun gelişmeye açık
olması lüzumunu anlatır.

4. YABANCILARA TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE ÖRNEK BİR DERS

Yabancılara Türkçenin öğretiminin nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalıştım. Şimdi de, Ankara Üniversitesi, Türkçe Öğretim Merkezi'nde okutulmakta olan, Türkçe Öğreniyoruz serisinin 1. kitabındaki ilk dersi inceleyelim.

Türkçe Öğreniyoruz. I. s. 8

TANIŞMA

Bülent : Merhaba, Emin Bey.
Emin Bey : Merhaba, nasılsınız?
Bülent : Teşekkür ederim, iyiyim. Siz nasılsınız?
Emin Bey : Teşekkür ederim. Ben de iyiyim.
Erksin Hanım: Benim adım Erksin.
Bülent : Memnun oldum.
Erksin Hanım: Ben de memnun oldum.
Bülent : Benim adım da Bülent.
Emin Bey : Nereye Gidiyorsunuz?
Bülent : İstasyona gidiyorum. Allahısmarladık.
Emin Bey : Güle güle! İyi yolculuklar.

Bu ilk sayfada göze çarpan, insanların herhangi bir yerde karşılaştıklarında birbirlerine neler söyleyecekleriyle ilgili cümlelerin olmasıdır. Bu derse başlamadan önce öğrencilere alfabe tanıtılır. Türkçedeki sesler hakkında açıklamalar gereklidir. Özellikle, sessiz harflerin önüne sesli harf gelince okunması gibi. Meselâ;

b'nin önüne e gelince be,

b'nin önüne a gelince ba

okunacağını anlatarak kelimelere geçilebilir.

Her dilde tanışmayla ilgili merhaba, nasılsınız, iyi günler gibi kalıplaşmış sözler vardır. Öğretime bu sözlerle başlamak, öğrencinin ihtiyacı olan konuşabilme becerisini geliştirecektir. İnsanın, kendini takdim etmesi (kim olduğu, ne iş yaptığı), tanıştığı insanın ne yaptığını veya ne yapacağını sorması (nereye gidiyorsun veya ne iş yapıyorsun gibi), aldığı cevaplar ve kendisinin vereceği cevaplar, öğrenmekte olduğu dilin içine girilmesini sağlayacağı gibi dilin sentaksını da öğrenmeye yarayacaktır. Ayrıca, burada şimdiki zaman işlenmektedir:

-Nereye gidiyorsunuz?

-İstasyona gidiyorum.

Başka Cümleler: Eve gidiyorum.

Okula gidiyorum.

Roma'ya gidiyorum.

Bu soru-cevap tekniğiyle öğrenciye, nereye sorusu sorulduğunda mutlaka yönelme durumu (datif) ile cevap vermesi gerektiği pratik şekilde izah edilmelidir.

Türkçe Öğreniyoruz. I. s. 9

-Nereye gidiyorsunuz?

-İstasyona gidiyorum.

-Nereden geliyorsunuz?

-İstanbul'dan geliyorum.

-Nerede oturuyorsunuz?

-Ankara'da oturuyorum.

-Ne iş yapıyorsunuz?

-Öğretmenim.

-Öğrenciler ne yapıyorlar?

-Türkçe öğreniyorlar.

-Türkçe kolay mı?

-Çok kolay.

-Nereden geliyorsun?

-Almanya'dan geliyorum.

-Ne yapıyorsun?

-Öğrenciyim. Türkçe öğreniyorum.

Bu diyaloglar, öğrencilere okutulduktan sonra öğretmen, öğrencilerin birbirleriyle tanışmalarını ister. Böylece öğrenmeye çalıştıkları cümlelerin pratiğini de sınıfta yapmaya başlarlar. "Ne iş yapıyorsunuz?" ile "Ne yapıyorsun?" sorularının farkını öğrenciye iyice anlatmak gerekiyor.

"Türkçe kolay mı?" sorusuyla da zıt kelimeleri yavaş yavaş vermeye başlayabiliriz.

kolay	X	zor
iyi	X	kötü
güzel	X	çirkin
küçük	X	büyük

güzel mi?, iyi mi?, küçük mü?, büyük mü? gibi soruların cevapları olumsuz olursa cümlelerin sonuna "değil" gelecektir diye öğrenciye hatırlatmak gerekir.

-Bu kitap güzel mi?

-Hayır, güzel değil. gibi.

Daha sonra "var mı" sorusuna verilecek olumsuz cevabın "yok" olduğunu hatırlatmalıyız. Meselâ;

"Masada kitap var mı?"

"Evet, var."

"Hayır, yok."

"Bu kitap mı?"

"Evet, bu kitap."

"Hayır, bu kitap değil."

Türkçe Öğreniyoruz I s/10

-Bu kim?

-Bu Emin Beydir.

-Emin Bey ne iş yapıyor?

-Emin Bey doktordur. Hastanede çalışıyor.

-Bu kim?

-Bülent Bey.

-Bülent Bey ne iş yapıyor?

-Bülent Bey stajyer doktordur. Tıp Fakültesine gidiyor.

-Bu kim?
-Erksin Hanım.
-Erksin Hanım ne iş yapıyor?
-Erksin Hanım Öğretmendir. Türkçe öğretiyor.

-Bu kim?
-Henrike.
-Henrike ne iş yapıyor?
-Henrike öğrencidir. Türkçe öğreniyor.

Burada da "kim" ve "ne" soruları arasındaki fark öğren-
ciye verilmelidir. "-dır" bildirme eki ve özel isimler anla-
tılmalıdır. "Bey" ve "Hanım" kelimelerinin büyük harfle baş-
laması özelliğini öğrencilere kazandırmak gerekir. Burada öğ-
rencilerin birbirlerine bir başkası hakkında soru sormaları
öğretilmelidir. (Bu kim?, Şu kim?, O kim?, O ne yapıyor?, Ne
iş yapıyor? vb.)

Türkçe Öğreniyoruz I. s/11

-İyi günler! Adınız ne?
-Adım Henrike.
-Soyadınız Ne?
-Ette.
-Nereden geliyorsunuz?
-Almanya'dan geliyorum.
-Sizin adınız ne?
-Benim adım Sunny Irumekhai.
-Benim adım da Duke Igbuwe.
-Siz nereden geliyorsunuz?
-Nijerya'dan.

- Türkçe kolay mı?
-Türkçe çok kolay. Biz çabuk Türkçe öğreniyoruz.
-Niçin Türkçe Öğreniyorsunuz?
-Üniversiteye gidiyoruz.
-Hangi Üniversiteye gidiyorsunuz?
-Ankara Üniversitesine.
-Üniversitenin Türkçe Kursu var mı?
-Var. Biz Üniversitede Türkçe öğreniyoruz.

Burada da, daha önce öğretilenler tekrar edilerek isim tamlamalarına geçilmektedir.

"Türkçe kursu", "Ankara Üniversitesi" gibi.

İsim tamlamalarında, tamlananın sonuna gelen iyelik eki vokalle bittiği zaman, üzerine gelen hâl eklerinden önce zamir "n"sinin geldiğini açıklamak gerekmektedir.

Meselâ;

- Nereye gidiyorsun?
-Üniversiteye gidiyorum.

(Üniversite-y-e)

----- datif

----- kaynaştırma eki

- Hangi Üniversiteye gidiyorsun?
-Hacettepe Üniversitesine gidiyorum.
(Üniversite-si-n-e)

--- datif

----- Zamir n'si

----- 3. tekil kişi iyelik eki

- Bu örnekler çoğaltılmalıdır. Meselâ;

- Hangi pastahaneye gidiyorsun?

- Divan pastahanesine gidiyorum.

- Hangi sinemaya gidiyorsun?

- Akün sinemasına gidiyorum.

Belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarına kısaca değinmek yararlı olacaktır. Meselâ;

"Öğretmen Çantası" ile "Öğretmenin çantası"nın farklı olduğu öğretilmelidir.

Türkçe Öğreniyoruz I. s/12

Bülent nereden geliyor? Bülent İstanbul'dan geliyor.

Bülent nereye gidiyor? Bülent Ankara'ya gidiyor.

Bülent,

Sevim Hanım,

Sadun Bey ve

Günder istasyondalar.

Treni bekliyorlar.

-Bülent'in elinde ne var?

-Bir paket, bir de bavul var.

-Sevim Hanımın elinde ne var?

-Bir çanta var.

Not: Bu yazının üst kısmında Türkiye haritası bulunmaktadır.

İlk konu tanışmaydı şimdi ise istasyonda bulunan insanlar ve ellerinde neler olduğu anlatılmaktadır. Burada üzerinde durulan husus, nerede oldukları ve ellerinde ne olduğudur. Yani, ismin "de" hâli (Bulunma hâli) verilmektedir. Fotoğraf-la da desteklenen bu yazı öğrenci üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü, öğrenci, yaşadığı hayattan bir parçayı görmekte ve anlayıp anlatabilmektedir.

Türkçe Öğreniyoruz I s/13

Not: Bu sayfada fotoğrafların altında cevabı istenen sorular bulunmaktadır.

-Bu kim?	-Emin Bey ne iş yapıyor?
-.....	-.....
-Bu kim?	-Erksin Hanım ne yapıyor?
-.....	-.....
-Bu kim?	-Henrike ne yapıyor?
-.....	-.....

Burada, daha önce öğretilenlerin kontrolü yapılarak öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirmeleri amaçlanmıştır.

Türkçe Öğreniyoruz I s/14

Burada şimdiki zaman olumlu ve olumsuz şekilleriyle verilmektedir.

gel-mek

gel-me-mek

Ben gel-i-yor-um	Ben gel-mi-yor-um
Sen gel-i-yor-sun	Sen gel-mi-yor-sun
O gel-i-yor	O gel-mi-yor
Biz gel-i-yor-uz	Biz gel-mi-yor-uz
Siz gel-i-yor-sunuz	Siz gel-mi-yor-sunuz
Onlar gel-i-yor-lar	Onlar gel-mi-yor-lar

Bu sayfada gitmek ve oturmak fiilleri de yukarıdaki gibi olumlu ve olumsuz şekilleriyle verilmiştir. Olumlu ve olumsuz soru şekilleri de verilseydi daha yararlı olurdu .

Burada üzerinde durulması gereken en önemli husus, şimdiki zaman eki (-yor) nin önüne dar ünlü almasıdır. (-iyor, -iyor, -uyor, -üyor)

Meselâ;

gel-i-yor	X	gel-mi-yor
oynu(a)-yor	X	oyna-mı-yor
dinli(e)-yor	X	dinle-mi-yor

Türkçe Öğreniyoruz I s/15

Ad durum ekleri:

1. Yönelme Durumu:-e(-a)
2. Bulunma durumu:-de(-da)
3. Çıkma durumu :-den(-dan)

e,i,ö,ü,'den sonra	a,ı,o,u'dan sonra
-e	-a
-de	-da
-den	-dan

Amerika'dan geliyorum.

Fakülteden geliyorum.

Evden geliyorum.

Antalya'dan geliyorum.

" .

" .

İstanbul'a gidiyorum.

İzmir'e gidiyorum.

Almanya'ya gidiyorum.

" .

" .

İstanbul'da oturuyorum.

İzmir'de oturuyorum.

" .

" .

Türkçede iki ünlü yanyana gelmez. Araya (y) koruyucu ünsüz girer.

Üniversite-y-e, Almanya'-y-a, Türkiye'-y-e, Amerika'-y-a gibi.

Bu sayfada da, ismin üç hâli (e,de,den) örneklerle anlatılmakta ve ünlü ile biten isimlerin ardından e hâli gelecekse araya y koruyucu ünsüzün girdiğine dikkat çekilmektedir. Burada gelmek, gitmek ve oturmak fiilleri verilmiştir. Bu fiiller çoğaltılarak öğrencilere sorular yöneltilir.

16. sayfada 1'den 12'ye kadar sayılar verilmiştir.

17. sayfa ise alıştırmalar kısmıdır.

Sen nereden geliyorsun?	Almanya'dan	
O nereye gidiyor?	İzmir'e	
Onlar nerede oturuyorlar?	Berlin'de	
Siz ne öğreniyorsunuz?	Türkçe	

gibi örnekler vardır.

Böylece 1. dersin sonuna gelinmiştir. Dersin bitiminde 1. dersin diktesi yapılarak öğrencilerin konuşma becerilerinin yanında yazma becerilerinin de gelişmesi amaçlanmaktadır. Derse başlarken okutturulacak olan diyalog veya alıştırmalar önce en az iki defa teyp kasetinden öğrencilere dinletilmektedir. İşlenilen dersle ilgili dil bilgisi alıştırmaları, okuma-anlama ve dinleme-anlama çalışması gibi metinler hazırlanıp öğrencilere doldurtularak bilgileri ölçülmektedir. Dil öğretiminde ölçme ve değerlendirmenin büyük önemi vardır.

NETİCE

AKTİF METOD

"Her dil bir zihni şekillendirme kudreti, bir kültürel yaratma kudreti ve bir tarihi hayat kudretidir."*

"Kültürü değişen bir toplumun dili de, düşüncesi de, zihniyeti, töresi, âdeti de değişir. Sadece teknik araçların değişmesi bile, kültürün, âdetlerin değişmesine yol açar."*

Bu kısa açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, dil öğretiminde metodun belirlenmesi için dilin bağlı bulunduğu toplumun tarihini, kültürünü ve dolayısıyla düşünce sistemini göz önünde bulundurmak şarttır. Türkçe son ekli bir dil olduğundan, ekleri öğretebilmek büyük önem taşımaktadır. Bu ise daha çok pratiğe dayalıdır. Bu sebeple öğrencinin, dili her an düşünmesi ve öğrendiklerini hayata geçirmesi gerekir. Kısacası, Türkçe Öğrenen kimsenin her zaman aktif durumda olması ve Türkçeye göre düşünmesi gerekmektedir.

Türkçenin tarihî seyrine bir göz atacak olursak, Kaşgarlı Mahmud, Divan-ü Lûgat-it Türk adlı eserinde yalnızca Türkçe kelimeleri öğretmeyi amaç edinmemiş, aynı zamanda çeşitli Türk topluluklarının gelenekler ve inançlar dünyalarına da girmiştir. Verdiği örnekler günlük hayattan, atasözlerinden ve manzum eserlerdendir. Bunlar bize ışık tutmalıdır.

* L. Weisberger, Dilbilim Metod Bilgisi, Ter: Hüseyin Sesli, Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum 1968 s.10

* Dr. Bedia Akarsu, Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı, İst. Matbaası, 1955 s.85

Kaşgarlı Mahmud, örneklerden kurala gitme yolunu benimseyerek bugünkü modern metodların uyguladığı bir sistem geliştirmiştir. Türkçeyi öğretirken Türk kültürünü de öğretme amacını güden Kaşgarlı, dil-kültür ilişkisinin önemini belirtiyordu. Ayrıca, tekrarlırsa büyük önem verdiği kuralları tekrar tekrar hatırlatmasından anlaşılmaktadır.

Günümüzde de, sınıf içerisinde öğrencilere öğrendiklerini tekrarlatarak onları kontrol etmek, her yeni cümle yapıyla ilgili olarak birbirlerine sorular sormalarını teşvik etmek gerekir. Öğretmen burada onları yönlendirici olmalıdır. Öğrencilerin derse katıldıkları oranda başarılı oldukları görülmektedir. Pasif durumdaki bir öğrenci kolay kolay dil öğrenemez. Öyleyse, öğrenciler Türkçe öğretilirken aktif duruma getirilmelidir. Sınıf içerisinde Türkçeden başka bir dil kullanılmamalıdır. Televizyon, video ve teyp kaseti gibi çağımızın modern teknolojilerinden de faydalanarak yapılacak dil öğretiminde, öğrenme süreci denilen dikkat süresine büyük önem vermeli, öğrenciyi hiç sıkmamalı, çeşitli eğitici ve öğretici oyunlarla ders sıkıcı olmaktan kurtarılmalıdır. Amacımız, öğrencinin Türkçeyi ve Türk kültürünü zevkle öğrenmesini sağlamak olmalıdır.

Aktif metodu seçmemin bir sebebi de, Türkçeyi kısa bir zaman içerisinde (Ortalama bir yıl) öğretebilme isteğidir. Bu bir yıllık süre içerisinde öğrenci, her konuda düşündüklerini anlatabilecek ve karşısındakileri de anlayabilecek bir seviyeye gelecektir. Bana göre, dil öğretimi için bir yıl gibi kısa sayılacak bir sürede Türkçeyi öğretebilmek aktif metodla mümkündür.

b) TEKLİFLER

Yabancılarla Türkçenin öğretimini gerçekleştirebilmek için ilmi sahada çalışmalar yapılması gerekmektedir. Gerek metodun belirlenmesinde gerekse metoda uygun araç-gereçlerin hazırlanmasında gözönüne alınması gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bunların içinde en önemlisi, Türkçenin özelliklerine uygun metod ve tekniklerin geliştirilmesidir. Daha sonra yapılması gereken ise, metoda uygun olarak kitap ve kaset gibi materyallerin hazırlanmasıdır. Bu materyallerin hazırlanmasında nelere dikkat edileceği önceden iyi plânlanmalıdır. Çünkü, öğretimde başarının yüksekliği, öğrenenlerin ellerine aldıkları materyallere ısınabilmesi ve kolayca anlayabilmelerine de bağlıdır. Hazırlanan materyallerin uygulamalarla tam bir uyum içinde olması şarttır.

Kısaca özetlemeye çalıştığım Türkçenin yabancılarla öğretilmesinin plânlanması ve uygulamalı çalışmalar yapılması Türkiye'de henüz yenidir. Bu yüzden, yabancılarla Türkçeyi öğreten kitaplar da yeterli değildir. Plânlama ve uygulamada dikkat edilmesi gereken hususlardan önemli gördüklerimi maddeler halinde sıralamanın da pratik bir hatırlatma olabileceği düşüncesindeyim. Bunları belli başlı şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

1. Öğretimle ilgili:

- Sınıfta Türkçeden başka bir dil kullanılmamalı.
- Öğretim elemanları, Türkçeye vâkıf, Türk kültürünü çok iyi tanıyan ve öğrencilerle kolayca diyalog kuran çalışkan kişiler olmalı.

- Öğrencilerin seviyeleri önceden tesbit edilmeli ve testler de bu seviyelere uygun hazırlanmalı.
- Türkçeyi en az bilene göre öğretime başlanılmalı.
- Dört temel beceri olan dinleme, anlama, konuşma ve yazmaya gereken önem verilmeli.
- İlk derslerden itibaren Türk dilinin yapısını iyi vermek gerekir. Bu yapılamazsa yanlışlıkları düzeltmek zorlaşır.
- Televizyon ve video destekli bir öğretim programı yapılmalı ve uygulanmalı.
- Her öğrencinin eksik olan yönünü geliştirecek ödevler verilmeli ve sık sık kontrol edilmeli.
- Deyimler, atasözleri ve şarkı, türkü, ninni gibi kültür unsurlarımızdan örnekler çeşitli hikâye ve fıkra gibi eserlerle takviye edilerek öğrencilere sunulmalı.
- Öğrenciler, çeşitli oyunlar ve testlerle aktif duruma getirilmeli.

2. Türkçenin Özellikleri ile İlgili:

- Türkçedeki ünlü, ünsüz uyumu ve dikte çalışmaları üzerinde ilk dersten itibaren durulmalı.
- Türkçe son ekli bir dil olduğu için eklerin öğretimine büyük önem verilmeli.
- Türkçedeki kelimelerin kaç mânâya gelebilecekleri iyi öğretilmeli.

3. Kitap ile İlgili:

- Türkçeyi yabancılara öğretmek için hazırlayacağımız kitaplara Türk kültürü serpiştirilmeli.

- Kitaptaki konular bir bütünlük içinde ve bir mantık silsilesinde olmalı.

- Milli yazar ve Şâirlerimizin eserlerinden faydalanılmalı.

- Metinlerde ve diyaloglarda kullanılan dilin yaşayan Türkçe olmasına azami dikkat gösterilmeli.

- Kitaplarda öncelikle temel söz varlığının verilmesine dikkat edilmeli.

- Diyaloglara büyük önem verilmeli.

- Konular, verilmek istenen gramer yapılarıyla hazırlanmalı.

4. Materyallerle İlgili:

- Öğretim materyalleri kolaydan zora doğru sıralanmalı.

- Ders kitabının dışında çalışma kitapları, öğretmenin rehber kitabı, bilgisayar disketi ve teyp, video kasetleri hazırlanmalı.

5. Metodla ilgili:

- Oyunlaştırarak canlandırma tekniğine büyük önem vererek öğrenciler aktif duruma getirilmeli.

- Öğrencinin, Türkçenin bütün inceliklerini öğrenir duruma gelmesi esas olmalı.

- Dikte, kompozisyon, sözlü anlatım, okuma-anlama, dinleme-anlama ve dil bilgisi çalışmalarına yeterli süreler ayrılmalı.

C) NETİCE

Türkiye'de yabancı dil öğretim metodları gerekli şekilde ele alınıp tartışılmamış ve metod birliğine varılamamıştır. Metodun belirlenmesinde amaçlar gözden uzak tutulamaz. Dili niğin öğrettiğimizin belirlenmesi önemlidir. Yabancılar Türkçenin öğretimi de yabancı dil öğretim metodlarının konusudur.

Günümüzde bir çok yabancı dil öğretim metodu bulunmaktadır. Artık, belirli bir metoda bağlı kalma fikrinden çok öğretim tekniklerinden amaca uygun olanların seçilerek uygulamada bu tekniklerden yararlanma yoluna gidilmektedir.

Dil öğretiminde dört temel ilke olan dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini geliştirmek için görme ve işitmeye dayalı sistemlerden mutlaka yararlanmak gerekir.

Türkçe istisnaları çok az olan bir dildir. Kuralları çok sağlamdır. Yazılışı ile söylenişi birbirine en yakın olan dillerden biridir. Bütün bunlar öğretimde kolaylığı sağlar.

Bu tez, Türkçeyi yabancılar öğretirken Türk Kültürünün de içine girilebilmesi için öğrenenlere verilen örnek metinler ve alıştırmaların yanında yaşayarak öğrenmeye de önem vermektedir. Çünkü, dil öğretimi kültür öğretimidir. Türkçeyi öğrenen yabancılar Türk kültürünün içine girmektedirler. Bu yolla hem Türkiye en iyi şekilde tanıtılır hem de Türk dostları yetiştirilir.

Kaşgarlı Mahmud'un başlattığı ve Ali Şir Nevâi'nin devam ettirdiği yabancılar Türkçenin öğretimi konusundaki çalışmaları geliştirme ve uygulamaya çevirme açısından yeterli çalışmaların yapılmadığı ortadadır. Gerek metod tartışmaları gerekse uygulama zenginliği henüz tam anlamıyla teşekkül etmemiştir.

Türkiye'nin dışa açılarak kendini tanıtmaya gayretleri içerisine girdiği ve hürriyetlerini kazanan Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye öğrenci hakının başladığı günümüzde, dilde birliğin sağlanabilmesi için bu konudaki çalışmalara hız verilmelidir. Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı yurtdışındaki Türkçe öğretmenlerinin de, yabancılara Türkçenin öğretilmesi konusunda yetiştirilmeleri hususu gösden uzak tutulmamalıdır. Yurda dönen Türk işçi çocuklarına Türkçenin öğretiminde sabırlı olmalı ve bunların eğitimi bu konuda yetişmiş kişiler tarafından yapılmalıdır. Bunun için de Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi Bünyelerinde kurulan Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Ana Bilim Dallarından yetişen kişiler ve yetiştiren hocalarımızla hem diğer üniversitelerin hem de Milli Eğitim Bakanlığının devamlı bir işbirliği içinde olması şarttır.

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNİN
TARİHİ KAYNAKÇASI

XI.YÜZYIL

KAŞGARLI Mahmud: "Divanü Lugat-it-Türk", 1072-3, (Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi, Çev. Besim Atalay), TDK, Ank. 1939

XV.YÜZYIL

NEVAİ, Ali Şir: "Muhakemet-ül Lugateyn", (Çev. İshak Refet Isıtman), TDK, Ankara 1941

XIX.YÜZYIL

SİNAN, J.P.: "Alphabet turc suivi d'une methode de lecture", İstanbul 1850

RUHİ, Mehmet: "Conversazione in lingua turca e italiana", İstanbul 1893

XX.YÜZYIL

FAİK-BEY Zade: "Türkisches Lesebuch I", Berlin 1916

HABİB Edip Bey: "Praktische türkische Sprachlehre für Anfangers", Weimar, 1916

SELAMİ, Müşfik: "Petit Methode de Turc", Garnier, Paris, 1922

ÖZGÜREL, Ragıp Rıfki: "Fransızca-Türkçe, Türkçe-Fransızca Mukâleme", İstanbul 1941

MARDİN, Şerif: "Colloquial Turkish", Routledge and Kegan Paul, London, 1961

GÜNIŞIK, Ertuğrul: "Bizim Türkçemiz, Our Turkish", Ank. 1961, 1962, (Türk Amerikan Derneği)

OLCAY, Selahattin: "Yabancılar İçin Türkçe Dersleri", Ankara Üniversitesi Yayını, 1963

GENCAN, Tahir Nejat: "Türkçe Öğreniyorum", İstanbul Üniv. Y.D.O. Yayını No.10, 1964, 231 s.

NACİ, KASIM: "14 Dilde Konuşma Kitabı, Türkçe-İngilizce-Amerikanca-Ermenice-Yahudice-İspanyolca Dilleri için Konuşma Kitabı", İstanbul 1964, 47 s.

AKYÜZ, Yusuf Kenan: "Yabancılar için Türkçe Dersleri, Konuşma, Okuma", Ankara Üniversitesi, 1965, 230 s.

EMCAN, Yelman: "Let's Speak in Turkish", Ankara 1965, 48 s.

İSKENDER, Yakup: "Hacılar için Türkçe-Arapça Seyahat Kitabı", Ankara 1965, 79 s.

TÜRELİ, Orhan: "Türkçe Gramer ve Konuşma", Tokyo 1968

DALKOÇOĞLU, İsmail Sabri: "Türkçe-Yugoslavca (Makedonca) Konuşma Kitabı", İstanbul 1970, 75 s.

AKYÜZ, Yusuf Kenan: "Konuşma Kitabı", Ank. Üniv. 1971

AYTAÇ, Hüseyin/M.Agah Önen: "Yabancılar için Açıkamalı, Uygulamalı Türkçe", Ankara 1972

REHAR, NİSİM: "Limba Turca", Bükreş 1972

ÖNEN, A.Agah/Hüseyin Aytaç: "Yabancılar için Açıklamalı, Uygulamalı Türkçe", A Grubu, Ankara 1972 203 s.

SEBÜKTEKİN- Hikmet: "Turkish for Foreigners, a Linguistic Approach, Yabancılar için Dilbilimi Metoduyla Türkçe", İstanbul 1972 280 s.

ŞEMS, Hüseyin: "Türkçeyi kısa Sürede Öğretmensiz Öğrenmek", Beyrut 1974

TANIŞ, Asım: "Corso di Lingua Turca Moderna", İstanbul 1975 567 s.

GÖNENÇEN, Şerafettin: "Türkçe Öğreniyorum-I'm Learning Turkish", Ankara, 1976 127 s.

ZÜLFİKAR, Hamza: "Yabancılar için Türkçe Dilbilgisi", Ankara 1969, Ankara Üniversitesi Türkçe Kursu Yayını No: 3, 3. bas. 1980, 305 s.

UYSAL, Sermet SAMİ: "Yabancılarla Türkçe Dersleri I-III", İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Okulu Yayını no: 19, 1977, 162 s. 217 s. 247 s.

YILDIRIMALP, Müfit: "A Practical Course in Turkish", Sander, 1980, 368 s.

HENGİRMEN, Mehmet: "Türkçe Öğreniyoruz", I-II-III, Engin Yayınevi, Ankara, 1. kitap 165 s. 2. kitap 163 s. 3. kitap 162 s.

KAYNAKÇA

- 1) AKARSU, Bedia: Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı, Remzi Kitabevi, İst. 123 s.
- 2) AKYÜZ, Yahya : Türk Eğitim Tarihi.
- 3) ALPEREN, NUSRET: Türkçede (Güzel Konuşma, Okuma ve Yazma) Öğretim Rehberi, MEB Yay. İst. 1989 195 s.
- 4) BANARLI, N.Sami: Türkçenin Sırları, İst. 1975, 312 s.
- 5) DEMİRCAN, ÖMER : Yabancı-Dil Öğretim Yöntemleri, İ.Ü.,Ed. Fak. 19990, 336 s.
- 6) Dilbilim Seçkisi (Yayıma Hazırlayan: Doğan Aksan), T.D.K. Yay. Ank. 1982, 250 s.
- 7) Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları, TDK Yay. Ank. 1980 195 s.
- 8) ERCİLASUN, A.Bican: Dilde Birlik, Cönk Yay. İst. 1984, 159 s.
- 9) GÜNGÖR, Nevin: Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri İle Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Kültür Bak. Yay, Ank. 1991, 235 s.
- 10) GÜZEL, Abdurrahman: Bazı Müesseselerimiz ve Şahsiyetler Etrafında Milli Kültür-Milli Birlik, Ank. 1991, 334 s.
- 11) KAPLAN, Mehmet: Nesillerin Ruhu, Dergâh Yay. 4. baskı. İst. 1978, 285 s.
- 12) _____: Kültür ve Dil, Dergâh Yay. İst. 1983.
- 13) KÜÇÜKAHMET, Leyla: Öğretim İlke ve Yöntemleri, 3. baskı, G.Ü. Yay, Ankara 1989, 176 s.
- 14) LEVEND, A.SIRRI: Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, TDK Y. Ank. 1972.

- 15) ÖZTOKAT, E : "Yabancı Dilde Sözcük Öğretimi" Dilbilim
'', 1977, s. 189-195.
- 16) PORZİG, Walter: Dil Denen Mucize, (Çev: Prof. Dr. Vural
Ülkü) Kültür Bak. Yay. Ank. 1990 I. cilt
238 s., 2. cilt 194 s.
- 17) SAYILI, A. : "Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe", TTK
Yay, XXIII. dizi, sa. 1, s. 325-599
- 18) SEBÜRTEKİN, H.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yöntem", İzlem,
1. sa. 1978 s. 10-16
- 19) SENİH, Safvet: Kelimeler Armonisi, Nil A.Ş. Yay. İzmir 1988
115 s.
- 20) SEZGİN Osman: Üçüncü Neslin Eğitimi, Türkiye Diyanet Vakfı
Yay, Ank. 1991, 306 s.
- 21) TANIŞ, Asım : "Türkçenin Yabancılarla Öğretiminde Bir Yön-
tem Denemesi", Dünyada Türkçe Öğretimi Der.
TÖMER Yay. Mart 1986 sayı 1 s. 39-54
- 22) TURAL, S.Kemâl: Zamanın Elinden Tutmak, Ecdâd Yay. 2. Baskı
Ank. 1991, 292 s.
- 23) TÜRK DİLİ, Dil Öğretimi Özel Sayısı, Sayı 379-380 Temmuz-
Ağustos 1983 268 s.
- 24) TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ: Ortaöğretim Kurumlarında Yabancıdil
Öğretimi ve Sorunları TED, Ank. 1983, 301 s.
- 25) Türkoloji Çalışmaları ve F. Almanya'daki Türk Çocuklarının
Eğitim-Kültür problemleri Sempozyumu (20-21
Eylül 1985), Hacettepe Üniversitesi Ank.
1987, 124 s.